

Samen duurzaam vooruit

Duurzaamheidsverslag 2025
van de ministeries van **EZ, KGG & LNVN**

Inhoudsopgave

- 1 Voorwoord
- 2 Samenvatting
- 3 Inleiding
- 4 Organisatieprofielen
- 5 Visie verduurzaming bedrijfsvoering
- 6 CO₂-footprint
- 7 Energieverbruik
- 8 Zakelijke mobiliteit
- 9 Duurzame ICT-dienstverlening
- 10 Klimaatvriendelijkere en biologische catering
- 11 Circulariteit
- 12 Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI)
- 13 Onze medewerkers
- 14 Over dit verslag
- Colofon

Dit is het zevende gezamenlijke duurzaamheidsverslag van de ministeries van Economische Zaken (EZ), Klimaat en Groene Groei (KGG), en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). Het verslag heeft betrekking op kalenderjaar 2025 en geeft inzicht in de resultaten en de voortgang van de verduurzaming van onze organisaties. Daarbij kijken wij zowel naar de eigen bedrijfsvoering, als naar een aantal ketens waarop de ministeries invloed uitoefenen.

Het verslagjaar 2025 kenmerkte zich door een veranderende politieke context. Zo viel het kabinet en werd het Klimaatplan 2025–2035 controversieel verklaard, waardoor besluitvorming over nieuw klimaatbeleid tijdelijk stil kwam te liggen. Desondanks zijn in 2025 verdere stappen gezet om de negatieve milieu-impact van de bedrijfsvoering te beperken. Deze stappen hadden onder meer betrekking op het gebruik van hernieuwbare energie, de verduurzaming van mobiliteit en het verminderen van de CO₂-uitstoot.

Maar onze inzet gaat verder dan klimaat en energie. Duurzaamheid benaderen wij integraal, met aandacht voor circulair werken, verantwoord inkopen, sociale aspecten en goed werkgeverschap. Deze thema's zijn verankerd in onder meer onze facilitaire dienstverlening, huisvesting, ICT en het personeelsbeleid.

Met dit duurzaamheidsverslag leggen de ministeries transparant verantwoording af over de voortgang die in 2025 is gerealiseerd en over de resterende opgaven op weg naar een duurzame en toekomstbestendige bedrijfsvoering.

In dit verslag gaan wij uit van de departementale indeling en benamingen zoals die in 2025 van toepassing waren. Met het aantreden van het kabinet-Jetten op 23 februari 2026, zijn de departementen opnieuw ingericht en opereren zij onder andere benamingen. Om de leesbaarheid, herkenbaarheid en onderlinge vergelijkbaarheid van de informatie over het verslagjaar te waarborgen, zijn in dit verslag de benamingen gehanteerd die in 2025 van kracht waren.

Voorwoord

Samenvatting

Kerncijfers: Footprint en resultaten 2025

Totale CO₂-reductie

2025 (t.o.v. 2019)

Voortgang 2025

-67%

In 2024 was dit -59%

MVOI-criteria bij aanbestedingen

2025 (% toegepast)

Voortgang 2025

45%**Zero-emissie wagenpark**

2025 (% zero-emissie voertuigen)

Voortgang 2025

92%

In 2024 was dit 84%

CO₂-uitstoot zakelijke mobiliteit

2025 (t.o.v. 2019)

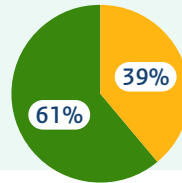
Voortgang 2025

-52%**Eiwittransitie catering**

2025 (verhouding dierlijk/plantaardig)

Verdeling 2025

- Dierlijk
- Plantaardig

CO₂-uitstoot vliegreizen

2025 (t.o.v. 2019)

Voortgang 2025

-20%**Hernieuwbare Nederlandse energie**

2025 (% hernieuwbaar)

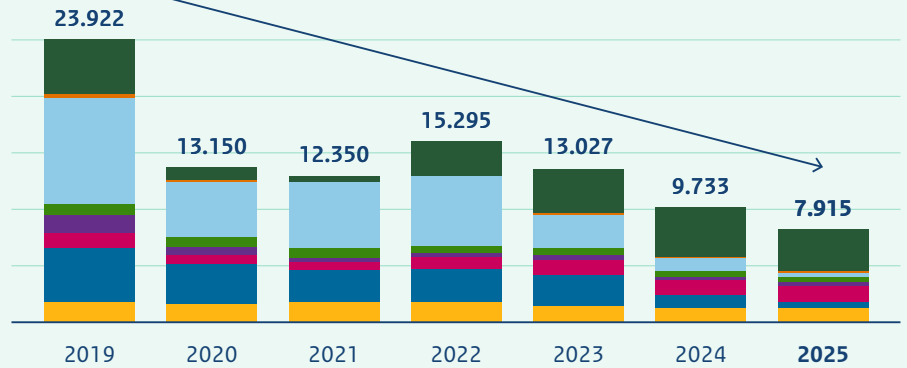
Voortgang 2025

98%

In 2024 was dit 91%

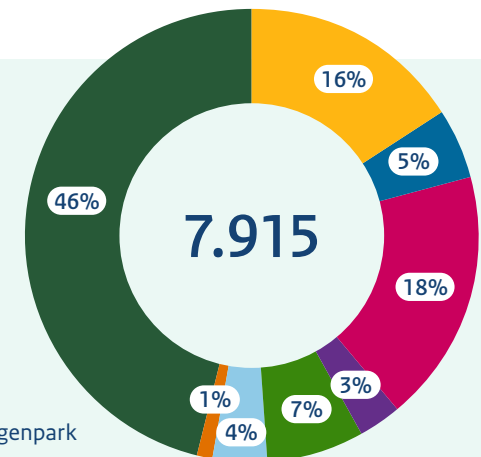
Ontwikkeling CO₂-footprint EZ, KGG en LVVN2019 - 2025 (ton CO₂)

Voortgang 2025

CO₂-footprint EZ, KGG en LVVN2025 (ton CO₂)

Verdeling 2025

- Aardgas
- Benzine zakelijk vervoer
- Brandstof onbekend zakelijk gebruik privéauto
- Diesel zakelijk vervoer
- Stadswarmte
- Grijze elektriciteit gebouwen en wagenpark
- Fossiele brandstof openbaar vervoer
- Fossiele brandstof zakelijke vliegreizen

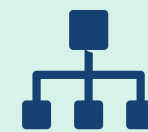
Inleiding

De ministeries van Economische Zaken (EZ), Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) hebben een belangrijke opdracht bij het realiseren van de verduurzaming van Nederland. Zo werkt EZ aan het verdienvermogen van Nederland, is KGG verantwoordelijk voor de klimaat- en energietransitie en zet LVVN in op een toekomstbestendige voedselketen, robuuste natuur en een vitaal en toekomstbestendig landelijk gebied. De drie ministeries zijn zich bewust van de voorbeeldrol en zetten samen stappen om de gezamenlijke bedrijfsvoering te verduurzamen. In het duurzaamheidsverslag staat hoever wij zijn gekomen in 2025 en in hoeverre we op schema liggen om de gestelde duurzaamheidsdoelen te realiseren.

Voorbeeldrol EZ, KGG en LVVN

De drie ministeries hebben, samen met hun uitvoeringsorganisaties, in hun bedrijfsvoering de ambitie om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Dit wordt onder andere gerealiseerd door onze inzet om duurzamer te reizen, het wagenpark te elektrificeren en het aandeel hernieuwbare energie te vergroten. Maar ook door zo min mogelijk voedsel te verspillen, in te zetten op de consumptie van plantaardige eiwitten, en het bevorderen van biologische productie en consumptie.

Wat we doen wordt mede bepaald door de beleidsontwikkelingen binnen onze ministeries en de voorbeeldfunctie die de Rijksoverheid nastreeft.

Organisatie- profielen

Ministerie van Economische Zaken (EZ)

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) werkt aan een innovatief en ondernemend Nederland, met een concurrerende en weerbare economie die iedereen kansen biedt. Het ministerie zet zich in voor een stabiel en voorspelbaar ondernemersklimaat, waarin ondernemers kunnen doen waar ze goed in zijn: ondernemen. EZ stimuleert een duurzame en innovatieve economie, waarbij onze Nederlandse kennis, producten en diensten de hele wereld over gaan. Zo levert onze Nederlandse innovatiekracht oplossingen voor grote maatschappelijke uitdagingen, zoals wateroverlast en de energietransitie. Innovaties helpen bij het efficiënter gebruik van grondstoffen, de digitalisering van werkprocessen en het verduurzamen van productie. Dit alles stimuleert de werkgelegenheid en draagt bij aan onze economie en welvaart. Daarnaast werkt EZ aan minder regeldruk voor ondernemers en bedrijven, terwijl consumenten worden beschermd tegen misleidende duurzaamheidsclaims. Zo creëren we samen een eerlijke, toekomstbestendige economie.

Het ministerie van EZ heeft een aantal uitvoeringsorganisaties:

Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO)

RVO ondersteunt en stimuleert ondernemend Nederland. RVO helpt ondernemers met innoveren en verduurzamen. Nationaal en internationaal, want het werk stopt niet bij de grens. We staan in de wereld voor grote uitdagingen. Het is tijd om onze economie, energievoorzieningen, landbouw en voedselssystemen duurzamer te maken. RVO werkt vandaag al aan morgen.

Dienst ICT Uitvoering (DICTU)

DICTU is een van de grootste ICT-dienstverleners binnen de Rijksoverheid. DICTU ontwikkelt en beheert websites, apps en bedrijfsvoeringsapplicaties voor onder andere onze drie ministeries. Maar ook tienduizenden digitale werkplekken en honderden voor Nederland belangrijke applicaties. Denk aan applicaties voor de aanvraag van subsidies om te verduurzamen, voor inspecties van de voedselveiligheid en registers.

Centraal Planbureau (CPB)

Het CPB is een onafhankelijk instituut, waar onderzoek wordt gedaan naar de Nederlandse economie en hoe het sociaaleconomisch beleid in Nederland kan verbeteren. Het CPB vertaalt wetenschappelijke kennis naar begrijpelijke informatie voor beleidsmakers en de Nederlandse samenleving. Het CPB verwacht dat inzicht in de economie helpt bij het maken van beter beleid voor Nederland.

Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI)

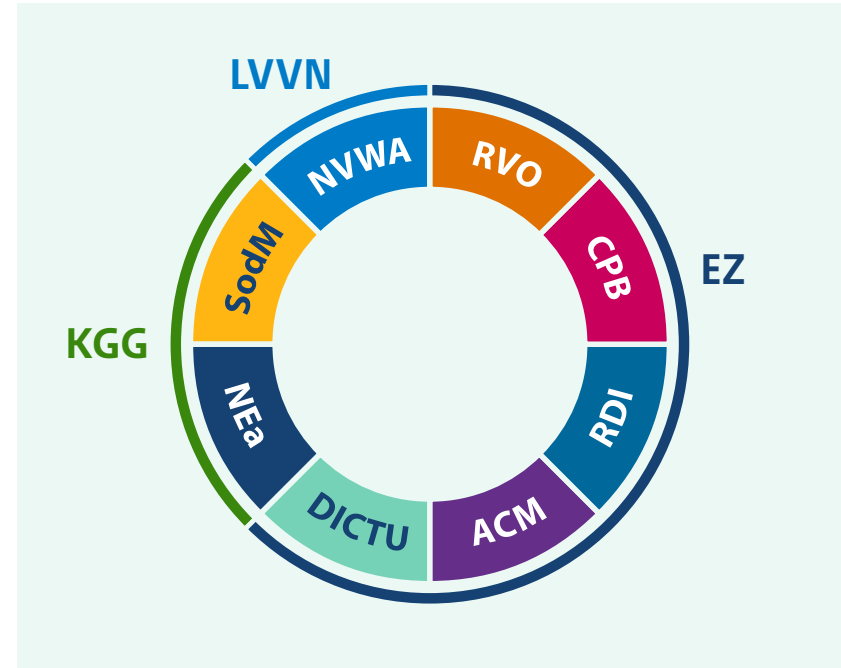
Iedereen gebruikt telecom. Daarom is de beschikbaarheid en betrouwbaarheid van de digitale infrastructuur enorm belangrijk. De RDI adviseert over wet- en regelgeving en voert die uit.

De RDI ziet erop toe dat iedereen zich aan de regels, eisen en voorwaarden houdt. Zo kan iedereen vertrouwen op een veilige werking ervan.

Autoriteit Consument & Markt (ACM)

ACM is een onafhankelijke toezichthouder. ACM maakt zich sterk voor goed werkende markten voor mensen en bedrijven. Ze houden toezicht op de mededinging. Eerlijke concurrentie tussen bedrijven stimuleert innovatie, verbetert kwaliteit en verlaagt prijzen. Ze beschermen consumentenrechten en treden op tegen bedrijven die deze rechten schenden. Ze maken zich sterk voor consumenten die hun recht kennen en er zo nodig voor opkomen.

De beleidsdepartementen en hun diensten/agentschappen

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG)

Het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG) werkt aan een sterk en duurzaam Nederland. Het ministerie zet zich in voor de overgang naar een duurzaam energiesysteem en het verduurzamen van de industrie. Ook versterkt het de economie door in te zetten op groene innovaties en duurzame bedrijvigheid: KGG gaat voluit voor groene groei, stimuleert energiebesparing en werkt aan een betrouwbare en betaalbare energievoorziening. KGG werkt aan het tegengaan van verdere klimaatverandering. Samen met bedrijven, kennisinstellingen, overheden en mensen thuis zet het ministerie Nederland op weg naar een toekomst waarin groei en duurzaamheid hand in hand gaan. Nu én in de toekomst.

Het ministerie van KGG heeft een tweetal uitvoeringsorganisaties:

Staatstoezicht op de Mijnen (SodM)

SodM maakt zich sterk voor de veiligheid van de mens en de bescherming van het milieu bij energiewinning en het benutten van de ondergrond, nu en in de toekomst.

Nederlandse Emissieautoriteit (NEa)

NEa is de onafhankelijke nationale autoriteit voor de uitvoering en het toezicht op marktinstrumenten die bijdragen aan een klimaatneutrale samenleving. Deze marktinstrumenten bestaan uit wet- en regelgeving om de uitstoot van broeikasgassen te bepalen en de inzet van hernieuwbare energie te belonen.

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN)

LVVN zet zich in voor een toekomstbestendig voedselsysteem met oog voor voedselzekerheid, innovatie en het verdienvermogen van Nederlandse boeren, tuinders en vissers. Verder werkt LVVN aan het tegengaan van voedselverspilling en het duurzamer maken van het voedselaanbod en de voedselconsumptie. Het ministerie stimuleert een verschuiving naar de consumptie van meer plantaardige eiwitten, en een groei van biologische productie en consumptie.

Daarnaast werkt LVVN aan robuuste natuur, als basis voor ons welzijn en verweven met onze dagelijkse leefomgeving. Het zet zich hierbij in voor het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen, voor het versterken van de biodiversiteit, en voor een goede kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater.

Natuurherstel en toekomstbestendige landbouw gaan hand in hand met het werken aan een vitaal landelijk gebied. In het landelijk gebied is behoefte aan een (lange termijn) wenkend perspectief: ruimte voor het produceren van gezond en duurzaam voedsel en een landelijk gebied waar het prettig is voor de bewoners en recreanten, en waar de natuur zich kan herstellen ('brede welvaart'). Op zee en in de grote wateren spelen vergelijkbare vraagstukken rondom natuur en biodiversiteit, energiewinning, visserij en voedselproductie.

Het ministerie van LVVN heeft een uitvoeringsorganisatie:

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

De NVWA is de toezichthouder van het ministerie van LVVN en staat voor veilig voedsel en veilige consumentenproducten, voor dierenwelzijn en dier- en plantgezondheid en het beschermen van de natuur en het milieu. Met haar toezicht draagt de NVWA bij aan publiek vertrouwen in een integer stelsel van voedsel- en warenproductie.

Visie verduurzaming bedrijfsvoering

Met het belang van verduurzaming voor ogen willen we als ministeries van EZ, KGG en LNVN het goede voorbeeld geven. Daarnaast hebben we ons gecommitteerd aan de doelstellingen van het Klimaatakkoord, de coalitie Anders Reizen en het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen. We volgen de werkwijze van de CO₂-Prestatieladder als duurzaamheidsinstrument bij de reductie van CO₂. Daarmee hebben we planmatig en structureel stappen gezet om duurzaamheid in de bedrijfsvoering te integreren.

Aansturing van verduurzaming

In het Bedrijfsvoeringsoverleg Concerns van de ministeries van EZ, KGG en LNVN vindt de besluitvorming plaats over bedrijfsvoeringsonderwerpen die alle organisatieonderdelen raken. Ook voor de verduurzaming en de aansturing daarvan. De plaatsvervangend secretarissen-generaal (pSG's) zijn opdrachtgever voor de verduurzaming van de bedrijfsvoering van de drie ministeries. De bestuursraden van EZ, KGG en LNVN zijn eindverantwoordelijk voor de totale verduurzaming van de organisaties.

Onze visie op onze interne duurzaamheid

Om onze voorbeeldrol te kunnen vervullen, werken EZ, KGG en LNVN intern sinds 2019 aan het integreren van duurzaamheid in alle aspecten van de uitvoering van het werk. Want duurzaamheid grijpt feitelijk in op alles in de dagelijkse praktijk, bijvoorbeeld op de manier waarop we reizen, huisvesten, communiceren, consumeren en inkopen. Ook bij interne besluitvorming binnen onze bedrijfsvoering nemen we duurzaamheid mee.

Een duurzame organisatie zien we binnen EZ, KGG en LNVN als de optelsom van vier aspecten:

- Duurzame faciliteiten en inkoopprocessen;
- Duurzaam handelen en gedrag van alle medewerkers;
- Duurzaamheid verweven in interne financiële - en sturingscycli;
- en verbinding tussen het beleid dat we maken voor Nederland en onze eigen bedrijfsvoering.

Deze aspecten hebben invloed op elkaar. Dat maakt onze verduurzaming als geheel sterker, maar soms ook complex. Met het integreren van duurzaamheid in de organisaties letten we op alle bovengenoemde vier aspecten.

CO₂-Prestatieladder

De CO₂-Prestatieladder helpt ons om op een gestructureerde manier te verduurzamen door onze CO₂-uitstoot te verlagen van onze:

- Scope 1-emissies: alle emissies door gas en brandstof (voor het eigen wagenpark);
- Scope 2-emissies: alle emissies die ontstaan door de opwekking van elektriciteit of warmte die de organisatie gebruikt;
- Scope 3-emissies (gedeeltelijk): emissies door zakelijke vlieg- en OV-kilometers en emissies door zakelijk gereden kilometers met privéauto's.

We beoordelen onze eigen werkwijze en blijven die verbeteren, formuleren doelen en maatregelen, voeren ze uit, monitoren en sturen bij waar nodig. Met het rapporteren volgens een vaste cyclus, dragen we bij aan de sturing op en de bewustwording van onze verduurzaming. Jaarlijks laten we onszelf hier op auditen door een externe partij. Daarmee laten we zien dat we planmatig met onze CO₂-reductie aan de slag zijn en blijven.

Ontwikkelingen

Naast ontwikkelingen binnen het vakgebied duurzaamheid zien wij ook andere thema's die steeds belangrijker worden en nauw samenhangen met duurzaamheid. Het begrip duurzaamheid is soms abstract en blijft zich ontwikkelen. Daarom gebruiken wij steeds vaker de term *toekomstbestendig*, als aanvulling op of in plaats van duurzaamheid. Onder toekomstbestendigheid vallen thema's als weerbaarheid, veiligheid, onafhankelijkheid, energiezekerheid en continuïteit.

Deze benadering maakt duurzaamheid concreter en beter te verbinden met specifieke opgaven. Zo werken wij aan een veilige en betrouwbare energievoorziening door te investeren in groene stroom, het versterken van ons eigen netwerk en het inkopen van groene Nederlandse energie voor onze bedrijfsvoering. Daarnaast zetten wij in op energiebesparing en slimmer energiegebruik, onder meer om bij te dragen aan het verminderen van druk op het elektriciteitsnet.

Ook op andere terreinen passen wij deze toekomstgerichte blik toe, bijvoorbeeld op het voedselsysteem en het behoud en hergebruik van grondstoffen (circulariteit). Door per thema vanuit toekomstbestendigheid te denken, wordt duidelijker welke acties nodig zijn. Dit helpt ons om gericht en effectiever te werken aan een toekomstbestendige verduurzaming van onze bedrijfsvoering.

Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering EZ, KGG, LVVN

In het [Klimaatakkoord](#) is vastgelegd welke doelen de Rijksoverheid zichzelf stelt voor het verduurzamen van de eigen bedrijfsvoering. Deze doelen hebben wij in 2019 vertaald naar het *Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering EZ, KGG en LVVN*. In dit manifest hebben wij per speerpunt vastgelegd welke stappen nodig zijn en welke afspraken gelden voor de ministeries en hun dienstonderdelen.

Het manifest biedt richting voor concrete maatregelen voor onder meer mobiliteit, catering, inkoop, energie, ICT en afvalscheiding. Wij gebruiken trendanalyses om de voortgang te volgen en sturen actief bij richting het doeljaar 2030. Waar nodig scherpen wij doelen aan of treffen wij aanvullende maatregelen.

Het manifest is opgesteld in nauwe samenwerking met diensten, agentschappen en beleidscollega's. Op verschillende onderdelen gaan wij verder dan de doelen uit het Klimaatakkoord. Zo streven wij naar het structureel verlagen van de CO₂-uitstoot van vliegvluchten met 25 procent ten opzichte van 2019, realiseren wij een 95 procent zero-emissie wagenpark voor de NVWA in 2026 en streven wij naar 50 procent CO₂-reductie in mobiliteit ten opzichte van 2019.

Omdat omstandigheden en inzichten blijven veranderen, blijven wij het manifest actualiseren. Organisatiewijzigingen en de herijking van het klimaatplan vormen aanleiding om in 2026 een geactualiseerde versie van het manifest (3.0) vast te stellen, zodat onze ambities en maatregelen blijven aansluiten bij de praktijk en de opgaven van de toekomst.

Samenwerken aan duurzaamheid

We werken aan verduurzaming via verschillende samenwerkingsvormen: rijksbreed, binnen onze eigen organisaties, tussen beleid en bedrijfsvoering en met partners in de omgeving. Daarnaast helpt de Auditdienst Rijk ons bij het verder professionaliseren van de verslaglegging.

Rijksbrede samenwerking

Binnen de Rijksoverheid leveren diverse shared serviceorganisaties (SSO's)-diensten aan de departementen, bijvoorbeeld op het gebied van facilitair beheer, huisvesting en ICT. Ook de inkoop voor de grootste categorieën van de bedrijfsvoering is rijksbreed georganiseerd. Met deze partners werken wij nauw samen om producten en diensten verder te verduurzamen en om doelen uit het beleid van onze departementen te vertalen naar de bedrijfsvoering.

Duurzaamheid staat bij onze rijksbrede partners nadrukkelijk op de agenda. Daarnaast heeft ieder departement een eigen duurzaamheidscoördinator. Deze coördinatoren vormen samen een actief netwerk waarin kennis wordt gedeeld en samenwerking plaatsvindt op gezamenlijke thema's.

Community Verduurzaming EZ, KGG en LVVN

Naast de beleidsdepartementen bestaan EZ, KGG en LVVN uit verschillende uitvoerende organisaties (diensten en agentschappen). Deze organisatieonderdelen werken gezamenlijk aan de verduurzaming van de bedrijfsvoering. Sinds 2019 doen zij dat binnen de community verduurzaming bedrijfsvoering EZ, KGG en LVVN.

In deze community delen organisaties kennis en monitoren zij samen de voortgang. De aanpak combineert samenwerking met een eigen verantwoordelijkheid van ieder organisatieonderdeel.

Vanaf 2026 gaan de grote uitvoeringsorganisaties (NVWA, DICTU en RVO) en het centrale team van de departementen nauwer samenwerken in een functioneel team. Het doel hiervan is om kennis en expertise nog efficiënter in te zetten voor de drie concerns.

Samenwerking beleid-bedrijfsvoering

Beleidsmakers binnen EZ, KGG en LVVN werken aan thema's die direct raken aan verduurzaming van de bedrijfsvoering. Het beleid dat voor Nederland wordt ontwikkeld, willen we ook binnen de eigen organisatie toepassen. Het principe *practice what you preach* vormt daarbij een belangrijk uitgangspunt, zoals verankerd in het hoofdstuk 'Voorbeeldrol Rijk' van het Klimaatakkoord.

Binnen EZ, KGG en LVVN zijn daarom al langere tijd twee werkgroepen actief waarin beleidsmakers samenwerken met collega's uit de bedrijfsvoering en inkoop. In deze werkgroepen bespreken we onderwerpen zoals het vergroten van hernieuwbare energie en de vertaling van beleid naar de eigen bedrijfsvoering. Een voorbeeld hiervan is de toepassing van beleid rond het verduurzamen van het voedselaanbod en voedselconsumptie in de catering.

Ook rijksbreed vindt steeds meer afstemming plaats tussen beleidsmakers en bedrijfsvoering van verschillende departementen.

Deelname aan Green Business Club Den Haag Beatrixkwartier en Utrecht Centraal

Gebiedsgerichte samenwerking is een effectieve manier om verduurzaming breder aan te pakken dan alleen binnen de eigen organisatie. In Green Business Clubs werken gemeenten, bedrijven en kennisinstellingen samen aan de verduurzaming van een specifiek gebied.

RVO was al aangesloten bij de Green Business Club Den Haag Beatrixkwartier. Sinds 2024 zijn ook de kerndepartementen hierbij aangesloten. Daarnaast is RVO lid van de Green Business Club Utrecht Centraal. Sinds 2025 is ook de NVWA hierbij aangesloten.

Door samen te werken met organisaties in de directe omgeving kunnen we kennis en ervaringen breder delen en gezamenlijk activiteiten ontwikkelen die bijdragen aan de verduurzaming van de betreffende gebieden.

Een voorbeeld is de participantenbijeenkomst van de Green Business Club Den Haag Beatrixkwartier die wij in oktober 2025 organiseerden in B73 aan de Bezuidenhoutseweg in Den Haag. Het thema was *Duurzame energie en bedrijfsvoering*. Tijdens deze middag deelden wij onze ervaringen met het verduurzamen van de bedrijfsvoering en gingen we met partners uit het gebied in gesprek over onderwerpen als energiehubs in Den Haag, de verduurzaming van rijksvastgoed en duurzame catering. Zo brengen we beleid, praktijk en partners in het gebied bij elkaar en versterken we de samenwerking aan een duurzamer Beatrixkwartier.

Lees meer over de bijeenkomst in dit artikel van de Green Business Club:

[Participantenbijeenkomst: Energie die verbindt Green Business Club - Beatrixkwartier](#)

Aandachtspunten Auditdienst Rijk (ADR)

De ADR is de onafhankelijke interne auditdienst van het Rijk. In 2024 onderzocht de ADR het Duurzaamheidsverslag 2023 van EZK en LNV. Dit onderzoek had als doel te beoordelen in hoeverre het verslag aansluit bij de uitgangspunten voor transparante en betrouwbare duurzaamheidsrapportage. De ADR concludeerde dat de ministeries het over het geheel genomen goed doen, maar deed ook aanbevelingen voor verdere verbetering. Onder meer op het gebied van de opbouw van het verslag, het versterken van trendanalyses en het inzichtelijk maken van de dataverzameling.

Het volledige rapport is te vinden via:

[Onderzoeksrapport pre-assurance EZK/LNV Duurzaamheidsverslag 2023 Rapport - Rijksoverheid.nl](#)

In 2025 heeft de ADR, als vervolg op dit onderzoek, een quickscan uitgevoerd op het Duurzaamheidsverslag 2024. Doel van deze quickscan was om te beoordelen in hoeverre opvolging is gegeven aan de eerder gedane aanbevelingen. Uit de quickscan blijkt dat zichtbare stappen zijn gezet in het opvolgen van deze aanbevelingen.

Tegelijkertijd werken wij verder aan een groeipad om de aanbevelingen structureel te integreren in het duurzaamheidsverslag. Dit groeipad richt zich op het verder verbeteren van transparantie, navolgbaarheid en betrouwbaarheid – onze leidende principes bij het opstellen van het verslag.

De ADR baseert haar beoordeling op de rapportagebeginselen van het Global Reporting Initiative (GRI). De samenwerking met de ADR draagt bij aan de verdere professionalisering van onze duurzaamheidsverslaglegging.

Daarnaast heeft de ADR een ontwikkeling ingezet om op termijn op te treden als auditor voor de CO₂-Prestatieladder, eerst vanuit de interne auditfunctie en mogelijk later ook extern. Wij volgen deze ontwikkeling actief en verkennen hoe wij hier in de toekomst gebruik van kunnen maken.

CO₂-footprint

Met het sluiten van het Klimaatakkoord in 2019 is het beleidskader vastgesteld voor het behalen van de klimaatdoelen tot 2030. In hoofdstuk D10 van dit akkoord is de voorbeeldrol van de overheid beschreven.

Het Klimaatakkoord wordt iedere vijf jaar geactualiseerd met een doorkijk naar de komende tien jaar. In 2024 is het Klimaatakkoord uit 2019 herzien in het Klimaatplan 2025–2035. Door de demissionaire status van het kabinet is dit plan in 2025 niet formeel vastgesteld. In dit verslag monitoren we daarom nog op basis van de doelen uit het Klimaatakkoord van 2019.

De concretisering van deze doelen en de bijbehorende maatregelen voor EZ, KGG en LVVN zijn vastgelegd in het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering EZ, KGG en LVVN.

In dit hoofdstuk beschrijven we de voortgang op de doelen uit dit manifest en de ontwikkeling van onze CO₂-reductie.

Relatie met de Sustainable Development Goals

De CO₂-uitstoot van de eigen bedrijfsvoering (scope 1- en 2-emissies en gedeeltelijk scope 3-emissies) wordt sinds 2019 structureel verlaagd om klimaatverandering en de nadelige effecten daarvan te helpen beperken.

Hiermee dragen EZ, KGG en LVVN bij aan het behalen van SDG 13: Klimaatactie.

CO₂-Prestatieladder

De CO₂-Prestatieladder wordt ingezet als instrument om de doelstellingen te behalen.

De Plan-Do-Check Act stuurcyclus helpt onze ministeries bij het op een gestructureerde manier implementeren van onze CO₂-aanpak. Met behulp van deze stuurcyclus wordt na het behalen van het certificaat periodiek gemonitord of de gemaakte plannen (PLAN) en de wijze van uitvoering (DO) nog voldoet (CHECK) en wordt bijgestuurd en aangevuld (ACT) waar nodig.

EZ/KGG en LVVN voldeden in 2025 aan alle normen van de CO₂-Prestatieladder op niveau 3 en hebben het CO₂-bewust certificaat behaald. RVO was zelfstandig gecertificeerd op niveau 4.

Voor de CO₂-Prestatieladder zijn nieuwe normen en een wijziging in de verdeling van niveaus vastgelegd in een nieuw handboek 4.0 waar organisaties vanaf 2027 aan moeten voldoen. In 2026 stappen EZ/KGG, LVVN en RVO over op dit nieuwe handboek. EZ/KGG en RVO trekken hierin gezamenlijk op en worden opnieuw op hetzelfde instapniveau (trede 1) gecertificeerd. De ambitie is om binnen drie jaar concernbreed door te groeien naar een volgende trede binnen het nieuwe handboek. In het kader van deze gezamenlijke certificering is RVO vanaf dit verslagjaar weer opgenomen in de CO₂-footprint van EZ/KGG.

Het ministerie van KGG heeft geen eigen certificering voor de CO₂-Prestatieladder, maar is opgenomen in de gezamenlijke CO₂-footprint van EZ en KGG.

Resultaten en cijfers EZ, KGG en LVVN 2025

In 2025 hebben EZ, KGG en LVVN opnieuw een stap gezet richting het hoofddoel: een klimaatneutrale bedrijfsvoering in 2030. Om dit te bereiken hebben EZ, KGG en LVVN als doel gesteld om de totale uitstoot ten opzichte van 2019 jaarlijks met 10 procent te verminderen. Voor 2025 betekende dit een beoogde reductie van 60 procent.

EZ, KGG en LVVN hebben maximaal ingezet op het vergroenen van elektriciteit van de gebouwen en het opladen van elektrische auto's en het vervangen van voertuigen op fossiele brandstoffen door elektrische voertuigen.

Dit heeft in 2025 geleid tot een CO₂-footprint van 7915 ton, waarmee we onder de maximale uitstoot blijven die we onszelf hebben gesteld. Ten opzichte van 2019 is een reductie van 67 procent gerealiseerd. Ten opzichte van 2024 is de uitstoot met 19 procent verminderd. Dit betekent dat EZ, KGG en LVVN nog steeds goed op koers liggen.

Klimaatneutrale bedrijfsvoering richting 2030

2019 - 2025 (ton CO₂)

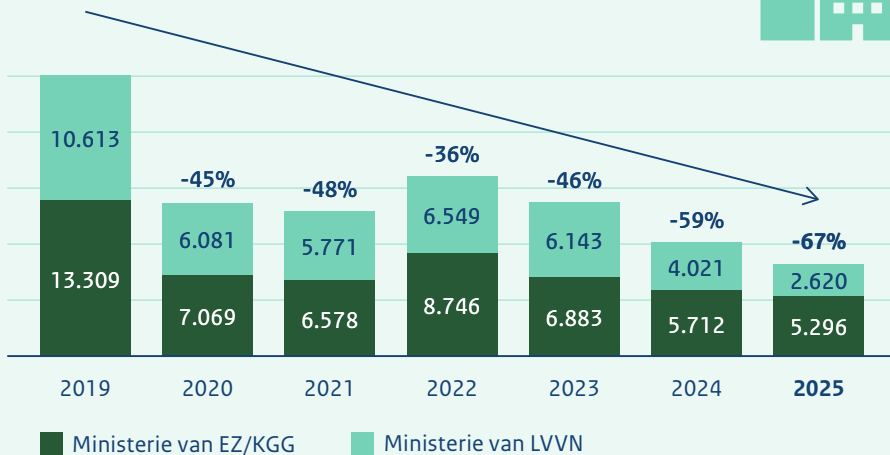
Voortgang 2025

-67%

t.o.v. 2019

Doel in 2025: -60%

Gezamenlijke CO₂-footprint 2025 EZ, KGG en LVVN

In 2025 waren de grootste bronnen van uitstoot de brandstof voor (voornamelijk lange) vliegvluchten (46 procent), het gebruik van privéauto's (18 procent) en aardgas (16 procent). Dit betekent een verschuiving ten opzichte van het voorgaande jaar. Toen bestonden de grootste bronnen van uitstoot uit fossiele brandstof door vliegvluchten, aardgas en grijze elektriciteit.

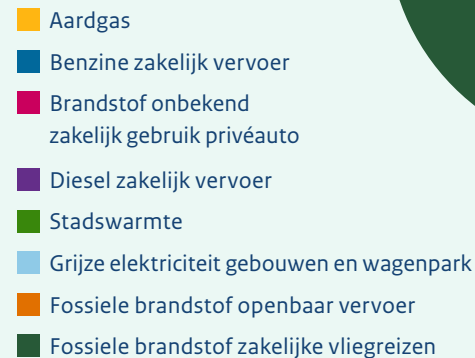
In 2026 worden aanvullende maatregelen ingezet om de uitstoot van deze grootste bronnen verder te reduceren. Welke maatregelen worden genomen, wordt in overleg met alle dienstonderdelen van EZ, KGG en LVVN vastgesteld binnen de community Verduurzaming bedrijfsvoering.

Wanneer we kijken naar de trend sinds 2019, is voor de meeste categorieën een daling zichtbaar, met uitzondering van het gebruik van privéauto's. Deze categorie

CO₂-footprint EZ/KGG/LVVN

2025 (ton CO₂)

Verdeling 2025

is met 22 procent gestegen. De uitstoot door vliegreizen is met 20 procent gedaald, waarmee de beoogde reductie van 25 procent nog niet volledig is bereikt. De grootste daling is zichtbaar bij het benzine- en dieselverbruik van het wagenpark, met een afname van respectievelijk 91 procent en 83 procent.

Ten opzichte van 2024 is in vrijwel alle categorieën een reductie gerealiseerd, met uitzondering van privéauto's (+20 procent) en aardgasverbruik (+1 procent). Van de totale gezamenlijke footprint bestaat 20 procent uit scope 1 (directe uitstoot door eigen activiteiten, zoals brandstof), 9 procent uit scope 2 (indirecte uitstoot door ingekochte energie, zoals elektriciteit en warmte) en 71 procent uit scope 3 emissies. In deze rapportage heeft scope 3 uitsluitend betrekking op emissies

door zakelijke reizen (exclusief woon-werkverkeer), volgens de systematiek van de CO₂-Prestatieladder.

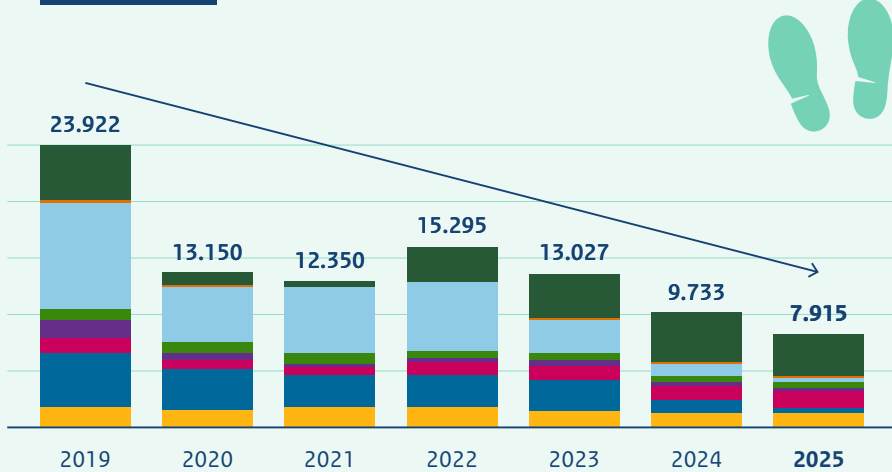
De CO₂-footprint van EZ en KGG bedraagt 5.296 ton en die van LVVN 2.620 ton, respectievelijk 67 procent en 33 procent van de totale footprint. Ten opzichte van 2019 is voor EZ en KGG een reductie van 60 procent gerealiseerd en voor LVVN een reductie van 75 procent.

In 2026 ligt de grootste focus op het verder reduceren van zakelijke vliegreizen en het gebruik van privéauto's.

Ontwikkeling CO₂-footprint EZ/KGG/LVVN

2019 - 2025 (ton CO₂)

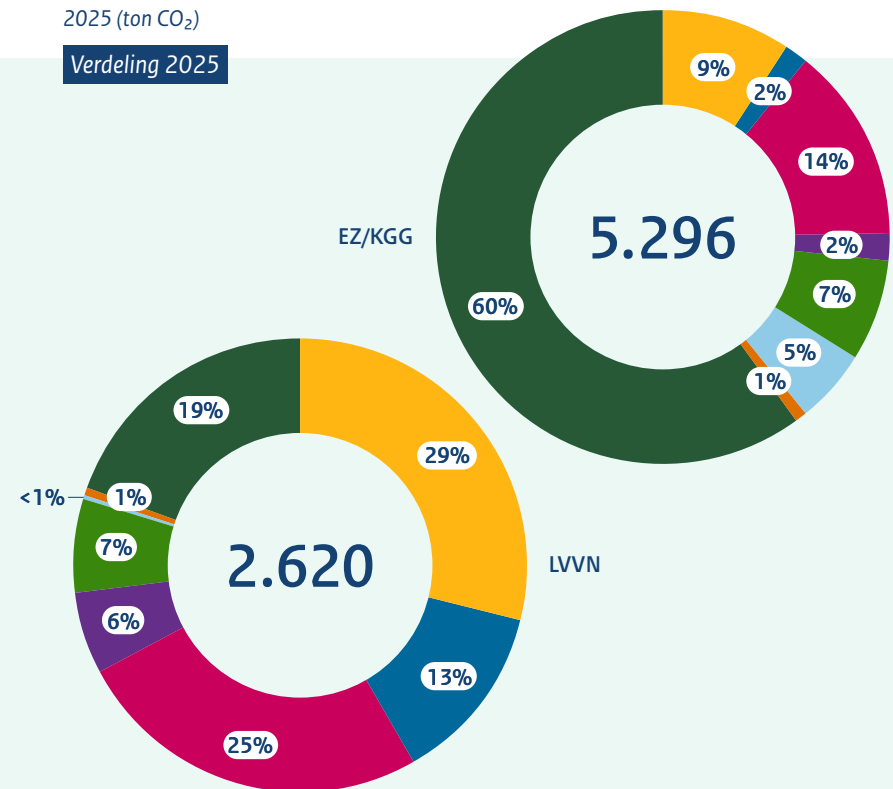
Voortgang 2025

CO₂-footprint EZ/KGG en LVVN

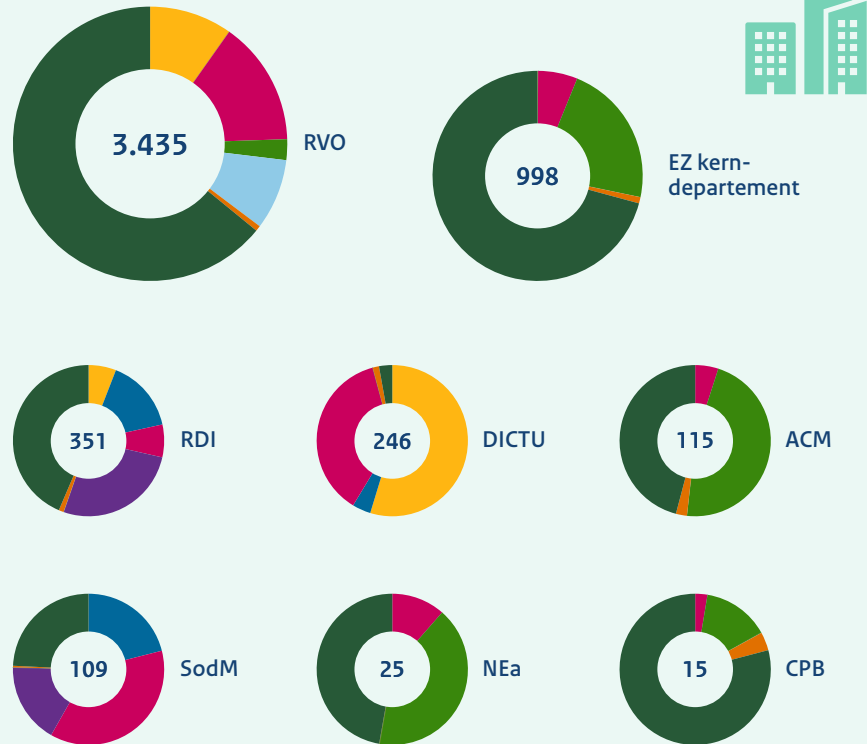
2025 (ton CO₂)

Verdeling 2025

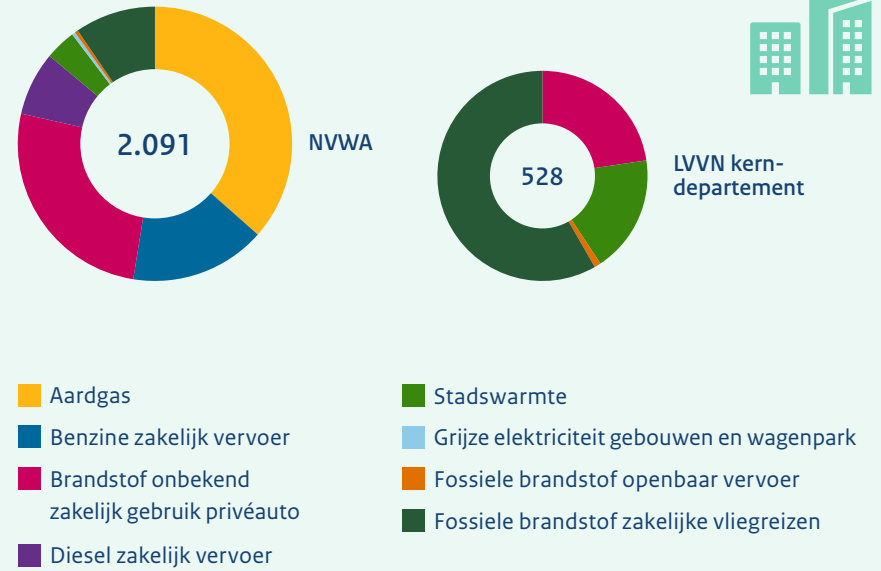

CO₂-footprint dienstonderdelen EZ/KGG2025 (ton CO₂)

Verdeling 2025

CO₂-footprint dienstonderdelen LVVN2025 (ton CO₂)

Verdeling 2025

Energieverbruik

Energieverbruik levert een belangrijke bijdrage aan onze CO₂-uitstoot. Een deel van de energie die we gebruiken is afkomstig uit fossiele brandstoffen, zoals aardgas. Het gebruik van deze brandstoffen leidt tot de uitstoot van broeikasgassen en draagt bij aan de opwarming van de aarde. Daarom zet de Rijksoverheid in op het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen en het terugdringen van het energieverbruik.

Het verbruik van aardgas, stadswarmte en elektriciteit in de panden waarin EZ, KGG en LVVN zijn gevestigd, is gezamenlijk verantwoordelijk voor 26 procent van de totale CO₂-footprint.

Als gebruiker van veel rijksgebouwen hebben EZ, KGG en LVVN geen directe zeggenschap over de verduurzaming van de gebouwen zelf. Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) is primair verantwoordelijk voor de verduurzaming van de vastgoedportefeuille van de Rijksoverheid. Het RVB werkt daarbij met een integraal plan voor energiebesparing binnen de rijksgebouwen, in plaats van per individueel gebouw. Hierbij wordt nauw samengewerkt met de gebruikers van de gebouwen, waaronder onze ministeries.

De ontwikkeling en toepassing van technologieën voor energiebesparing en hernieuwbare energiebronnen vormen een belangrijk middel om het energieverbruik te verminderen en de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verkleinen.

Relatie met de Sustainable Development Goals

Het energiereductiebeleid van EZ, KGG en LVVN draagt bij aan SDG 7: Betaalbare en duurzame energie.

Algemene doelstelling energieverbruik

Als algemene doelstelling voor het energieverbruik van de gebouwen waarin wij zijn gehuisvest, hanteren we een energiebesparing van gemiddeld 2 procent per jaar. In 2025 bedroeg de CO₂-reductie van het energieverbruik in de kantoren 19 procent ten opzichte van 2019. Dit is een gemiddelde besparing van 3% per jaar.

Energieverbruik gebouwen

2019 - 2025 (GJ)

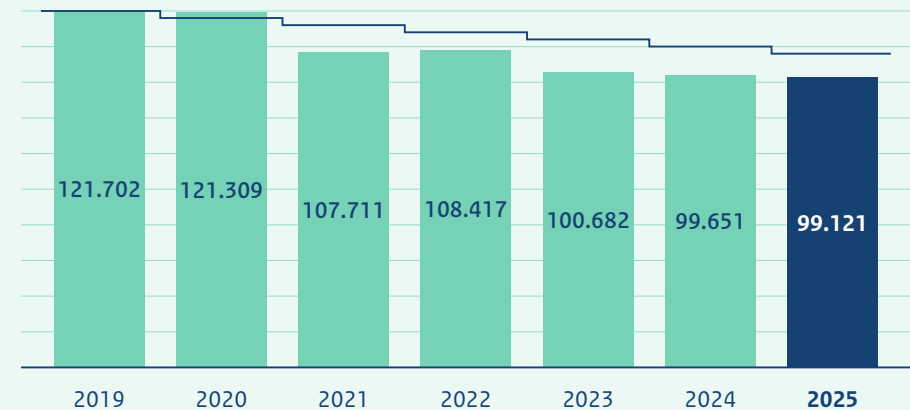
Voortgang 2025

3%

gemiddelde besparing
per jaar

Doel: 2% per jaar (—)

Elektriciteit

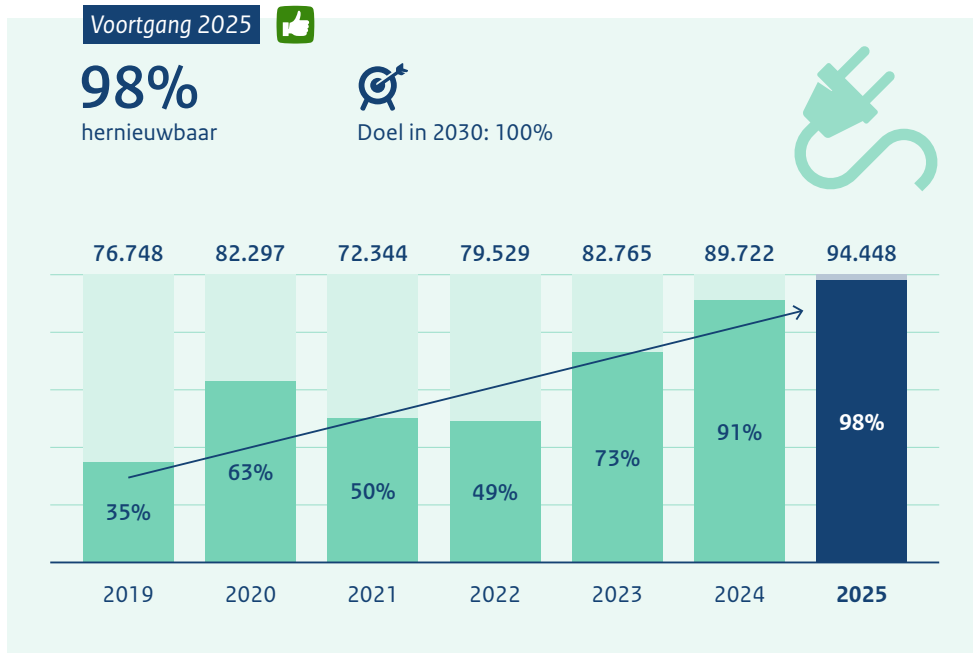
Voor 2030 is de doelstelling dat 100 procent van ons elektriciteitsverbruik (inclusief het elektriciteitsverbruik van het wagenpark) afkomstig is uit hernieuwbare energiebronnen. In 2025 bedraagt het aandeel hernieuwbare elektriciteit 98 procent.

Het bereikte resultaat in 2025 is onder andere het gevolg van:

- De inkoop van Nederlandse Garanties van Oorsprong (GvO's) voor de resterende grijze stroom;
- Maatregelen bij de NVWA, zoals het vervangen van koelaggregaten en de cv-ketel in Zwijndrecht.

Aandeel hernieuwbare elektriciteit gebouwen en wagenpark richting 2030

2019 - 2025 (% hernieuwbaar, totaal elektriciteitsverbruik in GJ)

Daarnaast zijn initiatieven genomen die bijdragen aan de ontwikkeling en toepassing van technologieën voor energiebesparing. Een voorbeeld hiervan is het koppelen van energienetwerken van meerdere panden in de Haagse binnenstad, waaronder een pand van EZ.

Verwarmen

De meeste rijks panden (61 procent) waarin EZ, KGG en LVVN zijn gehuisvest, worden verwarmd met stadswarmte. Alle panden die nog met aardgas worden verwarmd zijn verantwoordelijk voor 70 procent van de uitstoot die samenhangt met het verwarmen van de gebouwen.

Ons gasverbruik per vierkante meter gehuurd bruto vloeroppervlakte is met 61 procent gedaald ten opzichte van 2019. Vergeleken met 2024 is het verbruik per vierkante meter iets gestegen. Een koudere winter in 2025 heeft hieraan bijgedragen. De CO₂-uitstoot als gevolg van het gebruik van aardgas is 24 procent lager dan in 2019, maar 1,3 procent hoger dan in 2024. Met deze reductie liggen we op koers om het streefdoel van 30 procent reductie in 2030 te behalen.

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft voor een klein deel van de rijksgebouwen groen gas ingekocht. Het aandeel is momenteel nog beperkt en heeft daardoor nauwelijks effect op de totale footprint van EZ, KGG en LVVN. De verwachting is dat het aandeel groen gas de komende jaren verder zal toenemen.

Martine Meerburg en Bart Tonnaer

Werken aan een duurzame rijksomgeving: van beleid naar praktijk

De verduurzaming van de rijksbrede werkomgeving klinkt als een abstracte beleidsopgave, maar is in werkelijkheid vooral een praktische uitdaging. Het gaat over gebouwen, energiegebruik en keuzes die elke dag impact hebben op Nederland. DGDOO (directoraat-generaal Digitalisering en Overheidsorganisatie) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) spelen daarin ieder hun eigen rol: de één als regisseur van beleid, de ander als uitvoerder in de praktijk. Coördinerend beleidsmedewerker Duurzaamheid Faciliteiten en Huisvestingsbeleid Rijk Martine Meerburg van BZK (DGDOO) en directeur Klimaat en Energietransitie Bart Tonnaer (RVO) laten zien hoe beleid en praktijk samenkomen. Maar ook waar het schuurt, waar het ingewikkeld is en waar juist kansen liggen.

Sturen op samenhang en lange termijn

Martine is vanuit DGDOO verantwoordelijk voor de verduurzaming van de rijkskantoren. “Het gaat om zo’n 160 kantoren die door het Rijksvastgoedbedrijf worden beheerd”, vertelt ze. “Daarnaast is het RVB nog eigenaar van andere panden zoals gevangnissen en rechtbanken en beheert het RVB ook het defensievastgoed: het is een enorme en diverse portefeuille.” DGDOO heeft in die verduurzaming een regierol. “Wij stellen de strategie en visie vast, op basis van de door het RVB ontwikkelde routekaart Verduurzaming Rijksvastgoed. Die geeft richting, maar vooral ook samenhang. Het is geen lijst met losse maatregelen, maar een manier van denken.”

De routekaart wordt toegepast in de concrete masterplannen. “In de masterplannen wordt de kantoren portefeuille gematcht met de vraag van de rijksorganisaties, en het benodigde onderhoud van de gebouwen”, legt Martine uit. “De routekaart helpt vervolgens om verduurzaming met onderhoud en gebruik te combineren. Dat is essentieel, want je kunt niet alles tegelijk doen.”

Het uitgangspunt is slim plannen. “Gebouwen worden eens in de 25 à 30 jaar grootschalig aangepakt bijvoorbeeld omdat renovatie of vervanging van installaties nodig is. Op dat soort natuurlijke momenten kun je verduurzaming echt goed meenemen. Denk aan isolatie, elektrificatie, warmte- en koudeopslag of zonnepanelen bij vervanging van het dak.”

De kosten hiervan dragen de gebruikers. “Alle departementen en uitvoeringsorganisaties zoals RVO betalen mee, op basis van een vast regiotarief per vierkante meter. Dat maakt het echt een gezamenlijke verantwoordelijkheid.”

Van ambitie naar uitvoering

Waar DGDOO de kaders bepaalt, zit RVO dicht op de praktijk. Bart: “Wij helpen om de duurzame ambities van organisaties concreet te maken. Want uiteindelijk moet het gebeuren in gebouwen, installaties en dagelijks gebruik.” Dat is nodig, want de ambities zijn groot. “We werken toe naar emissievrije gebouwen in 2050,” zegt Bart. “Dat betekent dat alle gebouwen in Nederland uiteindelijk richting zero-emissie gaan. 2050 lijkt ver weg, maar je moet nu beginnen.”

RVO speelt daarin meerdere rollen. “We zijn uitvoerder van beleid en helpen woningen, en maatschappelijk en zakelijk vastgoed verduurzamen. We doen onderzoek voor beleidsontwikkeling, adviseren de ministeries over uitvoering van beleid en technieken, helpen mee om de Europese richtlijnen (EPBD 4 en EED) te implementeren via communicatie en voorlichting naar de doelgroep(en). Naast deze advies- en kennisfunctie verstrekken we ook middelen voor de verduurzaming van het rijksvastgoed.” Via het Klimaatfonds heeft het Rijk 365 miljoen euro beschikbaar om rijksvastgoed te verduurzamen naar de Renovatiestandaard. Dit is een richtlijn voor de energieprestatie van utiliteitsgebouwen. “Het gaat om gebouwen van Politie, COA, Defensie, DJI en BZK. Er is ook budget voor circulaire en klimaatadaptieve maatregelen. Ook speelt RVO een rol bij het uitvoeren van de dataverzameling en monitoring en helpen we op nationale schaal inzichtelijk te maken waar we staan met de verduurzaming van utiliteitsbouw, waaronder rijksvastgoed. Tot slot zijn we als RVO zelf gebruiker van rijkskantoren op diverse plekken in Nederland.”

Juist die combinatie maakt RVO volgens Bart een interessante partij voor samenwerking. “De uitdaging zit in de vertaalslag van beleid naar praktijk. We weten wat er speelt in de praktijk. Wat werkt wel, wat niet. Die kennis brengen we graag in.”

Daarnaast speelt ook de Europese context mee. “We moeten als Rijk voldoen aan de verplichting om jaarlijks 1,9% energie te besparen op onze gebouwen en 3% van alle gebouwen renoveren tot emissievrije gebouwen. Daarover rapporteert RVO namens Nederland aan Brussel. Dat vraagt om goede samenwerking tussen DGDOO, RVO en andere partijen, én om gezamenlijke reflectie op hoe we dit in de praktijk voor elkaar krijgen.”

Vier thema's, één integrale aanpak

De verduurzaming van het rijksvastgoed gebeurt langs vier samenhangende thema's: energiezuinig en hernieuwbaar, circulair en biobased, natuurinclusief en klimaatadaptief. Martine: “Die thema's dwingen je integraal te kijken. Je kunt niet alleen focussen op energie. Je moet ook kijken naar materiaalgebruik, biodiversiteit en klimaatbestendigheid.”

Daarbij helpen duidelijke principes. “We proberen eerst vastgoedmutaties te voorkomen, bijvoorbeeld door minder te bouwen of aan te passen. Daarna zetten we zoveel mogelijk in op hernieuwbare oplossingen. En als dat niet kan, gebruiken we niet-duurzame bronnen zo verantwoord mogelijk.”

Ook monitoring speelt een grote rol. Bart: “Het is belangrijk om te sturen op KPI's, bijvoorbeeld CO₂-uitstoot en energiegebruik. Zo houd je zicht op voortgang, kun je bijsturen en laat je zien dat je de in EU-verband afgesproken doelen realiseert.”

Samenwerking: nodig én soms zoeken

Beiden benadrukken dat samenwerking essentieel is, maar ook niet vanzelf gaat. Martine: “Bij het verduurzamen van rijksvastgoed heb je te maken met veel stakeholders: ministeries, uitvoeringsorganisaties, het Rijksvastgoedbedrijf. Iedereen heeft eigen belangen en verantwoordelijkheden.”

Bart ziet daar juist kansen. “Wij zouden als gebruiker soms nog meer betrokken willen zijn. RVO heeft veel kennis en ervaring op het gebied van verduurzaming. Die kun je benutten.” RVO heeft hierin ook een voortrekkersrol. “We helpen bedrijven en andere overheden bij verduurzaming. Dan is het belangrijk dat we dat zelf ook laten zien in onze eigen werkomgeving.”

Martine begrijpt die wens, maar wijst ook op de systematiek. “We werken met masterplannen en een langetermijnaanpak. Daarin zitten vaste verhuis- en renovatiemomenten. Je kunt niet de renovatie van één rijksgebouw naar voren schuiven of één organisatie voortrekken, hoe logisch dat soms ook voelt.” Bart heeft daar begrip voor, maar vindt tegelijk dat RVO en DGDOO samen actiever de ruimte en flexibiliteit moeten benutten die er wel is.

De praktijk is weerbarstig

De verduurzaming van rijksvastgoed kent ook duidelijke uitdagingen. Eén daarvan is netcongestie. Martine: “We elektrificeren steeds meer. Maar het elektriciteitsnet zit op veel plekken vol. Dat is echt een beperkende factor.”

Bart: “Dat vraagt om slimme oplossingen. We kijken naar batterijen, ander gedrag van gebruikers en in de toekomst naar slimme laadinfrastructuur. Bijvoorbeeld om pieken te voorkomen, zoals ’s ochtends wanneer iedereen tegelijk wil laden.”

Dat laat zien dat verduurzaming niet alleen techniek is, maar ook gedrag en organisatie bij de gebruikers.”

Verduurzaming van kantoorhuisvesting voor Nederland

De impact van de verduurzamingsaanpak gaat verder dan rijksvastgoed alleen.

Martine: “Het Rijk heeft een voorbeeldfunctie. Als wij laten zien dat het kan, helpt dat andere organisaties om ook stappen te zetten.” Bart: “En het gaat om schaal.

De overheid heeft veel vastgoed. Als je daar iets verandert, heeft dat direct effect op energiegebruik en CO₂-uitstoot. Bovendien kunnen marktpartijen deze aanpak en ervaring ook elders in Nederland weer toepassen.”

DGDOO geeft hierbij richting en brengt samenhang, terwijl DGDOO, RVO én gebruikers er samen voor zorgen dat verduurzaming ook echt werkt in de praktijk.

Bart: “Want uiteindelijk gaat het niet alleen om gebouwen, maar ook hoe we ze gebruiken en verbeteren, terwijl we tegelijk zorgen voor een prettige en comfortabel werkomgeving.” In de samenwerking tussen beleid en praktijk ontstaat de beweging die nodig is. Martine: “Niet perfect en niet in één keer, maar wel samen elke dag een stap verder.”

Praktijkvoorbeeld: Mandemaat 3 in Assen

Een plek waar die samenwerking tussen DGDOO en RVO wél goed zichtbaar wordt, is Mandemaat 3 in Assen. Een nieuw rijkskantoor waar RVO is gehuisvest. Hoewel er eerder sprake was van renovatieplannen, is uiteindelijk gekozen voor sloop en nieuwbouw op dezelfde locatie.

Bart: “Mandemaat is een mooi voorbeeld van hoe het kan. Daar hebben we echt kunnen laten zien wat er mogelijk is. Circulair, energiezuinig, natuurinclusief: alles komt samen.” Het project staat bekend als ‘oogst-nieuwbouw’: bij de bouw is maximaal ingezet op hergebruik. “Materialen uit het oude gebouw zijn opnieuw gebruikt in de fundering. En zelfs de parkeergarage is circulair: die komt uit Dordrecht en heeft hier een tweede leven gekregen.”

Ook op energiegebied is het ambitieus. “Met zonnepanelen, laadpalen, warmtepompen en energieopslag wordt het gebouw zo veel mogelijk zelfvoorzienend.” Daarnaast is er aandacht voor de omgeving. “Er is veel groen, water en ruimte voor biodiversiteit. Dat maakt het niet alleen een duurzaam gebouw, maar ook een prettige plek om te werken.”

Volgens Bart was dit project ook bijzonder vanwege de samenwerking. “Omdat RVO hier een grote gebruiker is, konden we veel kennis inbrengen en delen.” Martine: “En hier paste het ook goed in de masterplannen en de bredere portefeuille.”

Zakelijke
mobiliteit

Zakelijke mobiliteit heeft een belangrijk aandeel in de CO₂-footprint van onze organisaties. Duurzaam en bewust reizen is daarom een belangrijk uitgangspunt bij de uitvoering van ons werk. Ons doel is om de CO₂-emissie als gevolg van zakelijk reizen inclusief woon-werkverkeer in 2030 te halveren ten opzichte van 2019.

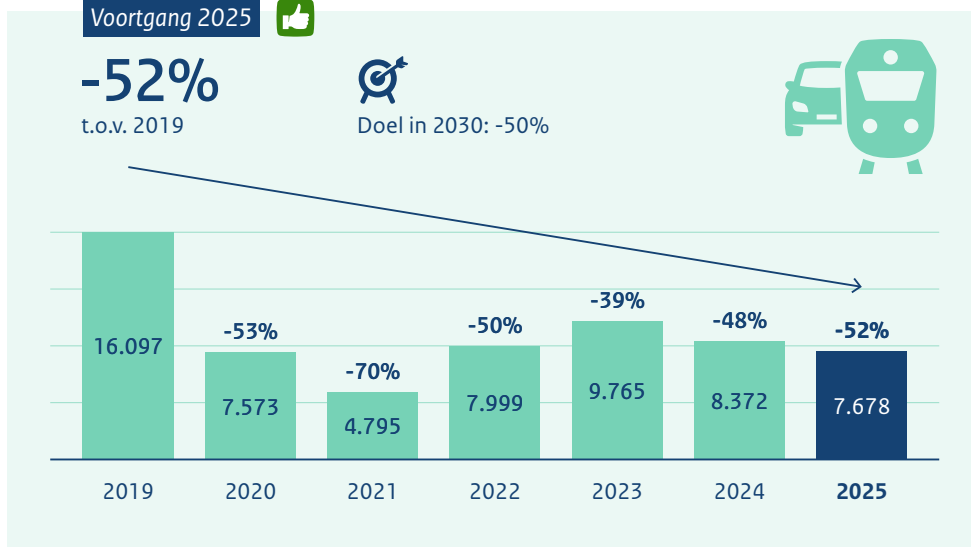
Om deze doelstelling te realiseren zijn in 2025 verschillende maatregelen toegepast en verder ontwikkeld op het gebied van internationale reizen, wagenpark en mobiliteitskeuzes, zoals het gebruik van de privéauto voor dienstreizen en woon-werkverkeer, en openbaar vervoer.

Overall resultaat

In 2025 bedroeg de CO₂-uitstoot door zakelijk reizen (inclusief woon-werkverkeer) van EZ, KGG en LVVN gezamenlijk 7.678 ton. Daarmee is de uitstoot 52 procent lager dan in 2019 en 8 procent lager dan in 2024.

Zakelijke mobiliteit (incl. woon-werkverkeer) richting 2030

2019 - 2025 (ton CO₂)

Internationale dienstreizen

Zakelijk vliegen was in 2025 met 3.672 ton CO₂ verantwoordelijk voor 46 procent van onze totale CO₂-uitstoot. In dat jaar werden 6.564 vluchten gemaakt, waarvan 51 procent een afstand van meer dan 2.500 kilometer betrof.

De ministeries van EZ, KGG en LVVN hanteren als doelstelling om structureel 25 procent minder CO₂-uitstoot door vliegreizen te realiseren ten opzichte van het referentiejaar 2019. Deze doelstelling is ook in 2025 nog niet gerealiseerd. In 2025 lag de uitstoot door vliegreizen 20 procent lager dan in 2019.

Ten opzichte van 2024 is wel een verdere afname zichtbaar. De uitstoot door vliegreizen daalde in 2025 met 11 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. Hoewel de interne doelstelling van 25 procent reductie ten opzichte van 2019 nog niet is bereikt, is dit toch een positieve ontwikkeling.

Om de voortgang op deze doelstelling beter te monitoren en waar nodig bij te sturen, wordt vanaf 2026 vaker gerapporteerd aan de opdrachtgevers voor de verduurzaming van de bedrijfsvoering. Daarnaast wordt met hen bezien of de huidige doelstelling realistisch en houdbaar is en of dit aanleiding geeft tot bijstelling in het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering 3.0.

In 2025 maakten we 3.981 internationale treinreizen, waarmee 1.732.724 kilometer werd afgelegd. Dat is 14 procent minder dan in 2024. De uitstoot van deze treinreizen bedroeg in 2025 5 ton CO₂.

Maatregelen en activiteiten in 2025:

- Stimuleren van internationale treinreizen als alternatief voor vliegen.
- Aandacht voor alternatieven voor vliegen, zoals digitale meetings, het combineren van bezoeken, reizen met kleinere delegaties en het gebruik van de trein.
- Stimuleren van duurzamere manieren van vliegen, bijvoorbeeld door te kiezen voor een lagere vliegklasse, directe vluchten en duurzamere luchtvaartmaatschappijen.
- Inkoop van Sustainable Aviation Fuel (SAF).
- Inzicht bij RVO in het vlieggedrag per team via een dashboard, wat aanleiding vormt voor een gesprek over reisgedrag.
- Bijdrage aan de discussie over aanpassing van de toegestane vliegklasse in de CAO Rijk.

CO₂-uitstoot vliegreizen2019 - 2025 (ton CO₂)

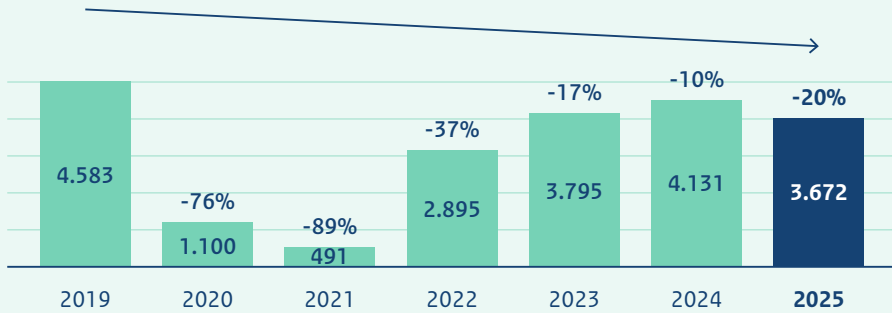
Voortgang 2025

-20%

t.o.v. 2019

Doel in 2025: -25%

Zero-emissie wagenpark richting 2028

2019 - 2025 (% zero-emissie voertuigen)

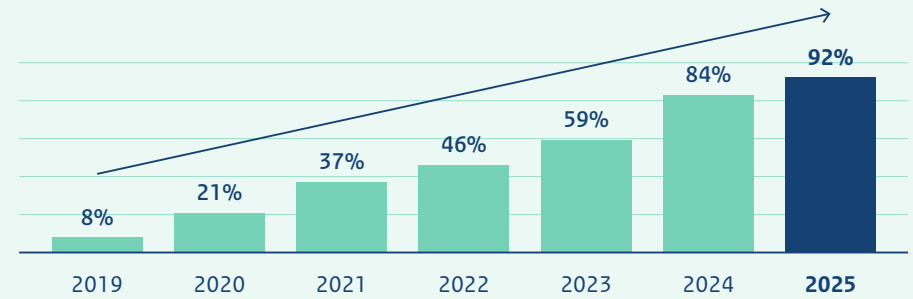
Voortgang 2025

92%

zero-emissie voertuigen

Doel in 2028: 100%

Wagenpark

De rijksbrede doelstelling voor dienstauto's is om in 2028 een volledig zero-emissie wagenpark te hebben. Binnen de NVWA is deze doelstelling aangescherpt: het streven is om in 2026 al 95 procent zero-emissie voertuigen in het wagenpark te hebben.

Door uitbreiding van de organisatie is het wagenpark van de NVWA in 2025 met 1,5 procent gegroeid naar 1.710 voertuigen. Inmiddels bestaat 94 procent van het wagenpark uit elektrische voertuigen (EV's). Daarmee ligt de NVWA goed op koers om de doelstelling van een volledig zero-emissie wagenpark in 2028 te behalen. Voor een beperkt aantal specialistische voertuigen is op dit moment nog geen passende zero-emissie variant beschikbaar.

Ook DICTU heeft in 2025 het volledige wagenpark van acht dienstauto's geëlektrificeerd.

De uitstoot van bedrijfswagens bedroeg in 2025 660 ton CO₂. Dit is 90 procent minder dan in 2019 en 70 procent minder dan in 2024. In 2024 hadden we binnen onze drie ministeries in totaal 1.771 dienstauto's, waarvan 1.479 elektrisch (84 procent). Door de aanschaf van 178 elektrische voertuigen en het uitfaseren van auto's op fossiele brandstoffen bestaat het wagenpark in 2025 uit 1.649 elektrische voertuigen.

Daarmee bedraagt het aandeel zero-emissie voertuigen binnen het totale wagenpark van onze departementen eind 2025 92 procent.

Maatregelen en activiteiten in 2025:

- Verdere elektrificatie van het bestaande wagenpark.

Privéauto gebruik voor dienstreizen

Door het gebruik van privéauto's voor zakelijke dienstreizen is in 2025 7.213.059 kilometer afgelegd. Dit heeft geleid tot een uitstoot van 1.378 ton CO₂. Daarmee is zakelijk reizen met de privéauto verantwoordelijk voor 18 procent van de totale CO₂-uitstoot.

Ten opzichte van 2024 is de uitstoot door het gebruik van privéauto's met 20 procent gestegen.

Maatregelen en activiteiten in 2025:

- Vergroten van het inzicht in het gebruik van privéauto's door middel van analyses;
- Stimuleren van het gebruik van (elektrische) deelfauto's als alternatief voor de privéauto;
- Bevorderen van het gebruik van openbaar vervoer;
- Stimuleren van fietsgebruik.

Privéauto gebruik voor woon-werkverkeer

Het gebruik van de privéauto voor woon-werkverkeer valt volgens de methodiek van de CO₂-Prestatieladder buiten de scope van de CO₂-footprint. Desondanks kan deze vorm van mobiliteit een aanzienlijke bijdrage leveren aan de totale CO₂-uitstoot. Om die reden brengen wij het woon-werkverkeer van medewerkers wel in beeld en zetten wij maatregelen in om duurzamere vervoerskeuzes te stimuleren.

Maatregelen en activiteiten in 2025:

- Stimuleren van het gebruik van openbaar vervoer;
- Stimuleren van fietsgebruik, onder meer door het mogelijk maken van een leasefiets via het Individueel Keuzebudget (IKB).

Openbaar vervoer

Reizen met het openbaar vervoer is verantwoordelijk voor 1 procent van de totale CO₂-uitstoot, inclusief internationale treinreizen.

Helikoptervluchten en boten

Voor inspectiewerkzaamheden maken de NVWA en SodM gebruik van helikopters en boten. Deze vervoersmiddelen zijn in veel gevallen operationeel noodzakelijk, omdat inspecties plaatsvinden op locaties die over land moeilijk of niet bereikbaar zijn.

In 2025 zijn de helikoptervluchten voor het eerst structureel gemonitord en in kaart gebracht. Hiermee is beter inzicht gekregen in de bijbehorende CO₂-uitstoot en de bijdrage daarvan aan de totale emissies. Dit inzicht vormt een basis om ontwikkelingen te volgen en mogelijke reductiemaatregelen te verkennen.

Waar de werkzaamheden dat toelaten, kijken we naar alternatieve en duurzamere werkwijzen, zoals de inzet van drones ter vervanging van (een deel van) de helikoptervluchten.

Reflectie en vooruitblik 2026

Door de voortgang in de elektrificatie van het wagenpark ligt de reductie van CO₂-uitstoot door zakelijke mobiliteit nog steeds op koers om de doelstelling van 50 procent reductie in 2030 te behalen. Tegelijkertijd neemt het gebruik van de privéauto voor woon-werkverkeer en dienstreizen toe. Het vergroten van het bewustzijn rond duurzame keuzes bij dienstreizen en het nadrukkelijker communiceren over de regels van wanneer een privéauto ingezet mag worden voor zakelijke dienstreizen staan daarom in 2026 nadrukkelijk op de agenda.

De uitstoot door vliegelingen stabiliseert, maar aanvullende maatregelen zijn nodig om verdere reductie te realiseren. In 2026 wordt daarom ook de impact van de gekozen reisklasse bij vliegelingen inzichtelijk gemaakt.

Robert Heidekamp

Slimmer toezicht met drones: innovatie en verduurzaming bij de NVWA

Drones spelen een steeds grotere rol in het toezicht van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Waar inspecteurs vroeger vooral afhankelijk waren van voertuigen, boten en helikopters, bieden drones nieuwe mogelijkheden om efficiënter en duurzamer te werken. Robert Heidekamp, dronecoördinator bij de NVWA, ziet dagelijks hoe technologie het werk verandert. “Drones helpen ons om sneller en gericht toezicht te houden. En dat zal uiteindelijk zorgen voor een steeds lagere uitstoot.”

Van innovatie naar dagelijks gebruik

Binnen de NVWA is een speciaal team verantwoordelijk voor het gebruik en de verdere ontwikkeling van drones. Heidekamp coördineert het droneteam en zorgt ervoor dat de organisatie veilig en volgens de regels kan vliegen. Daarnaast werkt hij aan de doorontwikkeling van drone-inzet binnen verschillende domeinen van de NVWA.

“Drones zijn bij ons begonnen als innovatieproject”, vertelt Robert. “De afgelopen jaren hebben we veel getest en pilots uitgevoerd. Inmiddels groeien we steeds meer richting structureel gebruik in het dagelijks toezichtswerk. Inmiddels zet de NVWA drones in op uiteenlopende terreinen, zoals visserij, natuurbeheer, meststoffen en landbouw. En het functioneert goed: in 2025 voerden we bijna 1.400 dronevluchten uit met ongeveer 40 dronepiloten en zo’n 60 drones.”

Overzicht vanuit de lucht

De belangrijkste functie van drones is observatie. Vanuit de lucht kunnen inspecteurs sneller en beter zien wat er gebeurt. “In veel gevallen gebruiken we de drone eigenlijk als een soort verrekijker”, zegt Robert. “Je hebt vanuit de lucht veel beter overzicht. We kunnen bijvoorbeeld veel sneller controleren of er ergens illegaal vistuig is geplaatst”, legt hij uit. “Vanaf de kant zie je vaak weinig, maar met een drone kun je een groot watergebied scannen en meteen zien of ergens fuiken liggen waar ze niet mogen liggen.”

Ook bij bijvoorbeeld toezicht op mest uitrijden helpt de technologie. “Voorheen reden inspecteurs een regio door om te kijken waar activiteit was. Met een drone kun je eerst een gebied scannen en vervolgens gericht inspecteurs sturen naar de plekken waar iets gebeurt.” Volgens Robert maakt dat het werk veel efficiënter. “Wij sturen inspecteurs risicogericht en kennisgedreven op pad. Ze weten waar ze moeten kijken, in plaats van dat ze eerst lang moeten zoeken.”

Meer zien dan het menselijk oog

Drones kunnen bovendien meer waarnemen dan alleen wat zichtbaar is voor inspecteurs. Robert: “Ze zijn uitgerust met sensoren die bijvoorbeeld thermische - of multispectrale beelden kunnen vastleggen. Daardoor zien ze vaak veel meer dan inspecteurs met hun eigen ogen kunnen zien. Ze kunnen bijvoorbeeld afwijkingen in gewassen detecteren of beter analyseren wat er in een gebied gebeurt.”

Om hiervan nog meer te profiteren werkt de NVWA aan toepassingen met kunstmatige intelligentie. Zo worden modellen ontwikkeld die automatisch objecten herkennen op dronebeelden. “Nu analyseert een inspecteur die beelden vaak nog zelf, maar we werken inmiddels ook met een model dat bijvoorbeeld fuiken kan herkennen op foto’s”, vertelt Robert. “De drone maakt beelden, die via AI worden geanalyseerd en vervolgens krijgt een inspecteur direct de locatie door waar iets verdachts te zien is. Zo kunnen inspecteurs veel slimmer te werk gaan.”

Duurzamer toezicht

Inzet van drones maakt ook duurzamer werken mogelijk. “Drones zijn kleine elektrische apparaten en stoten tijdens het vliegen geen CO₂ uit”, zegt Robert. “En als je met een drone een natuurgebied inspecteert, hoef je daar niet met een boot of auto doorheen.” Wel moet dat duurzame effect in perspectief gezien worden. Robert: “De grote uitstoot zit bij grotere organisaties vaak in gebouwen en wagenpark. Met drones ga je niet meteen enorme reducties realiseren. Maar ze dragen wel bij aan beperking van de uitstoot en ze hebben vooral heel veel potentie.”

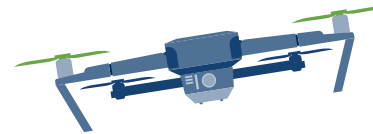

De toekomst: drones op afstand

Die potentie zit vooral in toekomstige ontwikkelingen. Robert: “Een belangrijke stap is het zogenoemde Beyond Visual Line of Sight-vliegen. Inspecteurs hoeven dan niet meer met een auto naar een specifieke locatie om drones te gebruiken, maar drones worden vanuit een centrale plek aangestuurd en kunnen over langere afstanden vliegen.” De NVWA werkt bijvoorbeeld als pilot al met een drone control room in Veenendaal. “Zo’n controlecentrum kan uiteindelijk betekenen dat andere inspectiemiddelen, zoals de inzet van helikopters, deels worden vervangen”, zegt Robert. “Dan ga je echt een verschil zien in efficiëntie én duurzaamheid.”

Enorme mogelijkheden

Volgens Robert vormt beter toezicht uiteindelijk de grootste winst. “Met drones kun je inspecties sneller uitvoeren en vaak betere informatie verzamelen.” Daarom krijgt de technologie een steeds grotere rol binnen het toezicht van de NVWA. “Drones zijn niet meer iets van de toekomst”, besluit Robert. “Ze zijn nu al een belangrijk hulpmiddel. En die mogelijkheden worden alleen maar groter.”

Duurzame ICT-dienstverlening

De milieu-impact van ICT groeit; inmiddels is ICT verantwoordelijk voor circa 4 procent van de wereldwijde CO₂-uitstoot, emissies die vergelijkbaar zijn met bijvoorbeeld de luchtvaart. De urgentie om de CO₂-uitstoot en het materiaalverbruik te minimaliseren is groter dan ooit (bron: TNO). In 2025 is het volwassenheidsniveau van de verduurzaming van ICT binnen EZ, KGG en LVVN verder toegenomen.

Strategie en beleid

Nederland heeft de ambitie om voorop te lopen in de zogenoemde *twin transition*: digitalisering kan de duurzaamheidstransitie versterken, maar moet zelf ook duurzaam plaatsvinden. In 2025 heeft de minister van Economische Zaken daarom het [Actieprogramma Duurzame Digitalisering 2026–2028](#) aan de Tweede Kamer aangeboden.

In dit actieprogramma is een actielijn opgenomen voor het verduurzamen van de overheids-ICT. De focus ligt daarbij op:

- Verduurzaming van overheidsdatacenters (ODC's);
- Circulair gebruik van overheidsapparatuur;
- Duurzaam inkopen;
- Groene software.

ICT in het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering

In 2025 zijn de doelen uit het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering EZ, KGG en LVVN geëvalueerd (zie hoofdstuk Visie verduurzaming bedrijfsvoering). Voor duurzame ICT-dienstverlening ligt de focus op:

- Verduurzaming van internationale ketens;
- Bevorderen van circulariteit van hardware;
- Beter inzicht in scope 2 en scope 3 emissies;
- Gebruik van 100 procent hernieuwbare energie voor datacenters;
- Energiebesparing volgens het principe van de *Trias Energetica* (beperk eerst de energievraag, gebruik vervolgens energie uit hernieuwbare bronnen en zet fossiele energie zo efficiënt mogelijk in).

Inkoop ICT

De rijksinkoopstrategie 'Inkopen met impact' vormt het kader voor duurzaam, sociaal en innovatief inkopen binnen het Rijk. In de categorieplannen is de koers voor de komende jaren vastgelegd. Duurzaamheid en het toepassen van internationale sociale voorwaarden (ISV) zijn daarbij belangrijke uitgangspunten binnen de rijksbrede inkoopcategorieën. Voor ICT is het doel om ICT-hardware en -software klimaatneutraal in te kopen in 2030 en circulair in 2050.

Binnen deze inkoopcategorieën zijn de raamcontracten verduurzaamd. Hierdoor kunnen ICT-dienstverleners, zoals DICTU, bij de inkoop van ICT-hardware en -software beter invulling geven aan duurzaam inkopen.

De inkoopcategorieën werken samen met de industrie, certificeringsorganisaties en andere Europese inkopers. Bij elke Europese aanbesteding wordt zo een volgende stap gezet richting klimaatneutrale en volledig circulaire ICT.

7 BETAALBARE EN DUURZAME ENERGIE

9 INDUSTRIE, INNOVATIE EN INFRASTRUCTUUR

12 VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE

13 KLIMAATACTIE

Relatie met de Sustainable Development Goals

De inzet op duurzame digitalisering en verantwoorde inkoop van ICT draagt bij aan:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie,
- SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur,
- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie,
- SDG 13: Klimaatactie.

Datacenters

DICTU is de ICT-leverancier van de kerndepartementen van EZ/KGG en LVVN. Het grootste deel van het concernbrede ICT-elektriciteitsverbruik vindt plaats in twee overheidsdatacenters (ODC's).

Sinds 2024 maken deze datacenters volledig gebruik van hernieuwbare energiebronnen van Nederlandse oorsprong. Hierdoor is de CO₂-uitstoot volgens de marktgebaseerde methode voor scope 2 gereduceerd tot nul. De CO₂-uitstoot volgens de locatiegebaseerde methode wordt ook weergegeven. Het verschil tussen beide methodes is dat de marktgebaseerde methode rekening houdt met ingekochte groene stroom, terwijl de locatiegebaseerde methode uitgaat van de gemiddelde elektriciteitsmix in Nederland. De locatiegebaseerde CO₂-uitstoot dient als referentiekader voor onze energiebesparing.

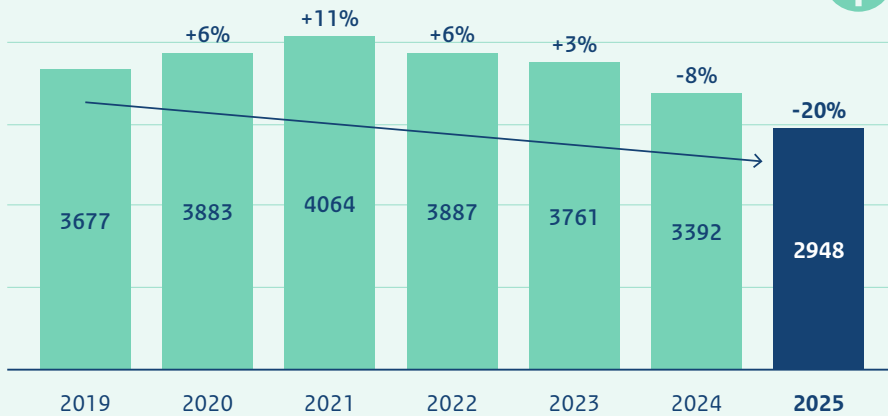
Elektriciteitsverbruik datacenters

2019 - 2025 (MWh)

Voortgang 2025

-20%

t.o.v. 2019

In 2025 is het elektriciteitsverbruik van de ICT-omgeving verder teruggebracht door het vervangen van oudere systemen door energiezuinigere varianten. Dit volgde uit een LEAP-onderzoek (Lower Energy Acceleration Program) van DICTU naar mogelijkheden voor energiebesparing. Hierdoor lag het elektriciteitsverbruik in 2025 13 procent lager dan in 2024 en 20 procent lager dan in het referentiejaar 2019.

Maatregelen en activiteiten datacenters en ICT-infrastructuur in 2025:

- Vervangen van oudere systemen door energiezuinigere systemen op basis van lifecycle management;
- Onderzoeken van de mogelijkheid om OTA-omgevingen (Ontwikkeling, Test en Acceptatie) buiten werktijden automatisch uit te schakelen.

CO₂-uitstoot datacenters

2019 - 2025 (ton CO₂)

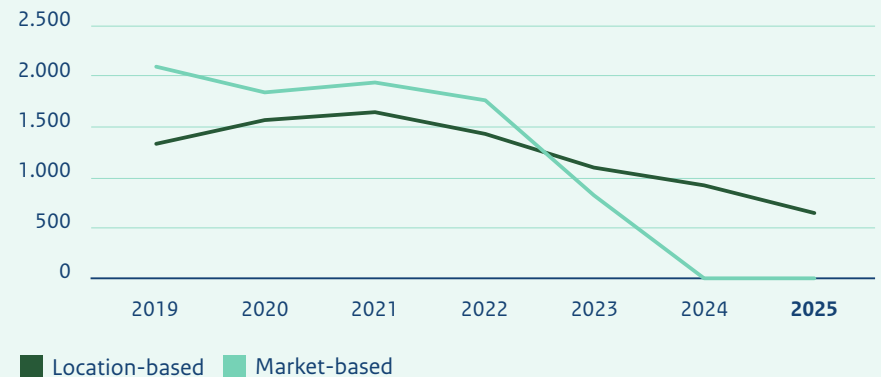
Ontwikkeling

-51%

Location-based
t.o.v. 2019

-100%

Market-based
t.o.v. 2019

Scope 3-emissies ICT

In 2025 is DICTU gestart met het in kaart brengen van de ecologische voetafdruk van de ICT-dienstverlening. Daarbij wordt gekeken naar de CO₂-uitstoot in de keten, bijvoorbeeld bij de productie, het transport en het gebruik van hardware. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van levenscyclusanalyses (Life Cycle Analysis, LCA) en kosten-gebaseerde emissiefactoren.

Inzicht in emissies in de keten is belangrijk voor verdere emissiereductie en voor samenwerking met ketenpartners in de komende jaren.

De berekening van de voetafdruk gebeurt volgens het Greenhouse Gas Protocol (GHG-protocol). De analyse richt zich op scope 3-emissies, oftewel indirecte emissies in de keten. Voorbeelden hiervan zijn emissies uit de productie van ingekochte hardware (upstream) en emissies die ontstaan bij het gebruik van de ICT-diensten die DICTU levert (downstream).

Voor de ICT-dienstverlening zijn met name de volgende scope 3-emissiecategorieën relevant:

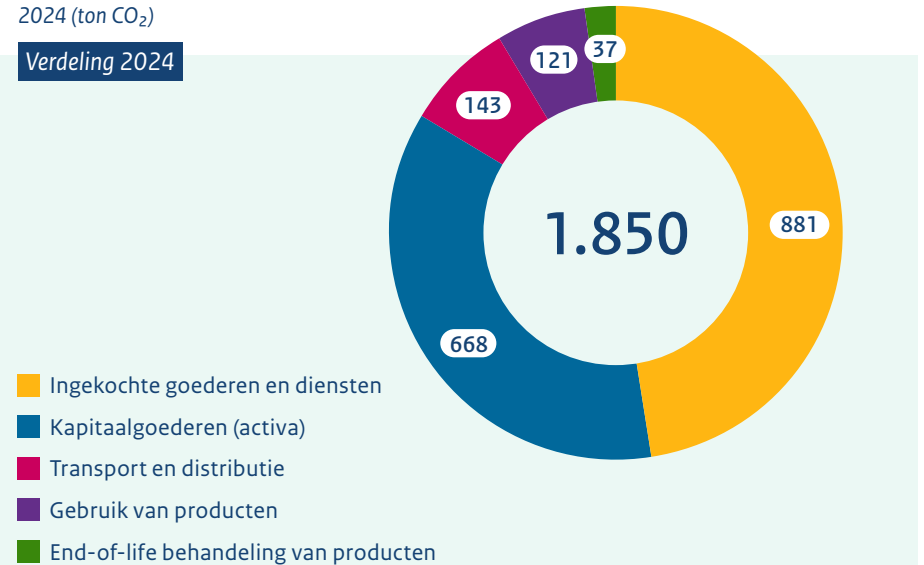
- Ingekochte goederen en diensten, zoals software en telefoons;
- Kapitaalgoederen, waaronder ingekochte hardware zoals laptops, gebaseerd op onder meer LCA-analyses;
- Transport en distributie van producten, in samenwerking met logistieke dienstverleners;
- Gebruik van producten en diensten;
- End-of-life-verwerking van producten, in samenwerking met de Domeinen Roerende Zaken (DRZ).

De scope 3 emissies van ICT worden niet in onze footprint meegenomen.

CO₂-uitstoot Scope 3 ICT-dienstverlening

2024 (ton CO₂)

Verdeling 2024

Green software: websites

In 2025 heeft DICTU stappen gezet om de digitale voetafdruk van websites te verkleinen door principes van green software toe te passen. Daarbij wordt de CO₂-footprint van webpagina's gemeten en geoptimaliseerd, bijvoorbeeld door onnodig grote afbeeldingen en overbodige scripts te verminderen. Voor de website dictu.nl leidde dit tot een reductie van 74 procent CO₂-emissies per pageload.

Maatregelen en activiteiten in 2025:

- Meten van de CO₂-footprint van webpagina's om inzicht te krijgen in de digitale voetafdruk van websites;
- Optimaliseren van webpagina's, bijvoorbeeld door onnodig grote afbeeldingen en overbodige scripts te verminderen;
- Integreren van deze werkwijze in de standaardprocessen voor de websites die DICTU beheert.

Circulariteit

DICTU werkt samen met Domeinen Roerende Zaken (DRZ) om overtollige ICT-middelen op een veilige en duurzame manier af te voeren. Apparatuur die nog bruikbaar is, krijgt buiten het Rijk een tweede leven. Wanneer hergebruik niet mogelijk is, worden de materialen via DRZ verwerkt tot herbruikbare grondstoffen.

Vanaf 2025 stelt DRZ, samen met de stichting *Allemaal Digitaal*, jaarlijks duizenden afgeschreven laptops beschikbaar aan mensen die zelf geen computer kunnen aanschaffen. Het gaat om een samenwerking van vijf jaar die bijdraagt aan zowel maatschappelijke impact als levensduurverlenging en hergebruik van IT-apparatuur.

Reflectie en vooruitblik

In 2025 zijn belangrijke stappen gezet om duurzame ICT te bevorderen. Zo wordt duurzaamheid steeds nadrukkelijker meegenomen bij de inkoop van ICT.

Met de evaluatie van het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering zijn in 2025 scherpere accenten aangebracht in de doelstellingen. In 2026 werken we deze doelstellingen verder uit in het geactualiseerde manifest en rapportages, zodat de voortgang beter kan worden gemonitord en waar nodig kan worden bijgestuurd.

DICTU is vanaf 2026 deelnemer van de Nationale Coalitie Duurzame Digitalisering (NCDD). Deze publiek-private samenwerking brengt overheid, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties samen om digitalisering te verduurzamen en de kansen van digitalisering voor verduurzaming te verkennen en te benutten (de twin transition).

Danielle Turmel en Analivia Brouwer

Duurzame digitalisering: van beleid naar praktijk

Duurzame digitalisering is geen abstract beleidsbegrip meer binnen EZ, KGG en LNVN. Het krijgt steeds concreter vorm in de dagelijkse ICT-bedrijfsvoering. Analivia Brouwer, senior beleidsmedewerker Economie en Digitalisering, en Danielle Turmel, categoriemanager ICT Werkomgeving Rijk, laten zien hoe beleid en uitvoering elkaar versterken. “Duurzame digitalisering gaat over méér dan techniek”, zegt Analivia. “Het verbindt beleid, inkoop en praktijk.”

Twin transition als uitgangspunt

Binnen EZ, KGG en LNVN wordt duurzame digitalisering benaderd vanuit de zogenoemde twin transition: de samenhang tussen de digitale en de duurzame transitie van de economie. Die samenhang kent twee kanten.

Analivia: “Enerzijds kijken we hoe we als overheid onze eigen ICT-bedrijfsvoering zo duurzaam mogelijk kunnen organiseren. Anderzijds benutten we digitalisering juist als versneller van de klimaat- en energietransitie en de circulaire economie.”

Die dubbele beweging vraagt om een gestructureerde aanpak. Het recent gelanceerde Actieprogramma Duurzame Digitalisering 2026 - 2028 brengt departementen en uitvoeringsorganisaties samen rond gezamenlijke doelen. “Voor bedrijven en maatschappelijke organisaties maakt het niet uit of beleid uit de ‘groene’ of uit de ‘digitale’ hoek komt”, zegt Analivia. “Zij hebben met beide te maken. Juist daarom moeten wij als overheid integraal werken.”

Verduurzaming van de eigen ICT

De verduurzaming van de overheids-ICT is een van de actielijnen binnen het programma. Daarin speelt inkoop een sleutelrol. Danielle: “Met de manier waarop wij ICT-middelen inkopen, kunnen we direct impact hebben op de markt. Door duurzaamheidseisen te stellen, stimuleren we leveranciers om duurzamere producten te ontwikkelen en aan te bieden.” Die eisen gaan verder dan alleen energieverbruik. Ze raken ook circulariteit, ketenverantwoordelijkheid en sociale aspecten. “We kijken naar CO₂-reductie, hergebruik van materialen, levensduurverlenging en de manier waarop producten worden geproduceerd”, aldus Danielle. “Zo dragen we bij aan bredere rijksambities.”

Een concreet voorbeeld is het nieuwe contract voor multifunctionals – de grotere printers op kantoor. Waar deze apparaten voorheen gemiddeld zeven jaar meegingen, is in het nieuwe contract vastgelegd dat ze tot twaalf jaar inzetbaar zijn. “Dat betekent minder productie, minder grondstoffengebruik en minder afval”, legt Danielle uit. “Levensduurverlenging is een van de meest effectieve manieren om de milieu-impact van ICT te verlagen.”

Ook voor laptops zijn afspraken gemaakt. Danielle: “Apparaten die niet langer binnen de organisatie worden gebruikt, krijgen – indien mogelijk – een tweede leven. Als hergebruik niet meer mogelijk is, moeten grondstoffen tot een zeer hoog percentage worden gerecycled. Daarmee beperken we niet alleen de milieu-impact, maar verkleinen we ook de afhankelijkheid van schaarse en vaak geopolitiek gevoelige grondstoffen.”

Minder apparaten, meer bewustzijn

Duurzame digitalisering gaat echter niet alleen over wat wordt ingekocht, maar ook over hoe middelen worden gebruikt. Ter illustratie weer de multifunctional: recent is gekeken naar het aantal printers per kantoorpand. “Waar eerder normen golden die uitgingen van een minimumaantal apparaten per verdieping of aantal medewerkers, wordt nu gewerkt aan het aanpassen van deze norm zodat ICT-Dienstverleners van Panden (IDVP1) meer ruimte krijgen om het aantal te beperken”, zegt Danielle.

“Digitalisering betekent ook dat we minder hoeven te printen”, vervolgt Danielle. “Door bewust te kiezen voor minder apparaten besparen we energie, grondstoffen en kosten. En het stimuleert ander gedrag.” Volgens Analivia zit hier een bredere les in: “Datacenters krijgen vaak veel aandacht in het publieke debat, maar het grootste deel van de uitstoot zit in de productie en het verbruik van eindgebruikersapparaten. Juist daar kunnen we als organisatie verschil maken.”

Samenwerking als randvoorwaarde

De verbinding tussen beleid en uitvoering is essentieel. Het Actieprogramma geeft richting en creëert samenhang; de inkooppraktijk levert kennis over wat haalbaar is in de markt. “Wij leren in de praktijk wat werkt en wat niet”, zegt Danielle. “Die inzichten zijn waardevol voor beleidsontwikkeling. Andersom helpt het als beleidsdoelen helder zijn en aansluiten bij de rijksinkoopstrategie.”

De samenwerking groeit. Steeds meer ministeries en uitvoeringsorganisaties sluiten aan bij het Actieprogramma. Daarnaast is er ook een stevige push vanuit de private sector, verenigd in de Nationale Coalitie Duurzame Digitalisering (NCDD). Dit publiek-private netwerk is nauw verbonden met het Actieprogramma en ontwikkelt onder meer instrumenten om de impact van IT inzichtelijk te maken en te verkleinen. “Het ecosysteem rond duurzame digitalisering is nog jong”, aldus Analivia. “Juist daarom is het belangrijk om kennis te delen en gezamenlijk op te trekken.” Het is dus goed nieuws dat ook DICTU, de ICT-dienstverlener van EZ, KGG en LVVN zich aan heeft gesloten bij de NCDD.

Nieuwe dilemma's

Richting 2026 dienen zich nieuwe vraagstukken aan. Geopolitieke spanningen en de nadruk op digitale soevereiniteit beïnvloeden de manier waarop ICT wordt ingekocht. “Veiligheid en duurzaamheid worden soms als concurrerende doelen gezien”, legt Danielle uit. “Maar ze kunnen elkaar ook versterken. Door te investeren in circulaire ketens en Europese leveranciers verkleinen we zowel onze milieu-impact als onze strategische afhankelijkheid. Zo heeft stichting OPEN berekend dat elektrische apparaten in Nederlandse huishoudens en bedrijven ruim 7 miljard kilo aan waardevolle grondstoffen bevatten, waarvan 764 miljoen kilo aan strategische en kritieke grondstoffen. Dat potentieel is dus enorm.”

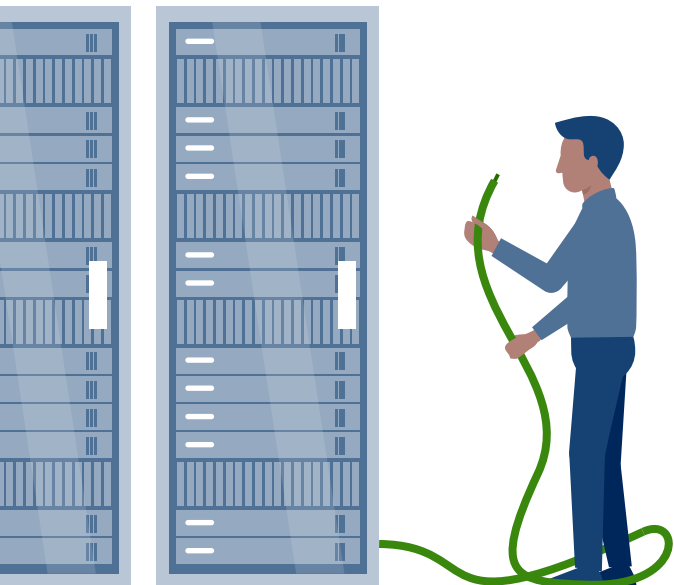
Ook de opkomst van AI vraagt om aandacht. Het energieverbruik van zware AI-toepassingen kan aanzienlijk zijn. Analivia: “Binnen het Actieprogramma kijken we daarom naar ‘frugal AI’: toepassingen die passen bij de schaal en complexiteit van de vraag. Je hebt namelijk niet voor elke vraag de zwaarste rekenkracht nodig. Door daar bewust mee om te gaan, kunnen we innovatie en energie-efficiëntie combineren.”

Wanneer is het geslaagd?

De vraag wanneer duurzame digitalisering ‘geslaagd’ is tweeledig. Enerzijds heeft de digitale sector haar eigen ambitie waargemaakt als zij volledig klimaatneutraal en circulair is. Anderzijds moet het innovatiepotentieel van digitalisering in de economie en samenleving ten volle benut zijn. Volgens Analivia speelt de overheid hier een faciliterende rol in: “Als duurzame digitalisering een vanzelfsprekend onderdeel is van al ons beleid en onze bedrijfsvoering, dan zijn we op de goede weg.”

Danielle vult aan: “Voor mij is het geslaagd als duurzaamheid geen aparte paragraaf meer is in een categorieplan, maar standaard onderdeel van elke afweging. En als we kunnen laten zien dat circulaire keuzes niet alleen beter zijn voor het milieu, maar ook voor kostenbeheersing en leveringszekerheid.”

Duurzame digitalisering is daarmee geen los project, maar een beweging. Beleid, inkoop en praktijk komen steeds dichterbij elkaar en EZ, KGG en LVVN werken hierin stap voor stap aan een digitale bedrijfsvoering die past bij de duurzame ambities van vandaag én morgen.

Klimaatvriendelijkere
en biologische catering

Catering en voedselconsumptie hebben invloed op klimaat, biodiversiteit en het gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Binnen de bedrijfsvoering van EZ, KGG en LVVN wordt deze impact vooral bepaald door de verhouding tussen dierlijke en plantaardige eiwitten, de mate van voedselverspilling en de herkomst van producten. Door te sturen op een groter aandeel plantaardige, diervriendelijkere en biologische producten en op het terugdringen van voedselverspilling werken de ministeries aan een duurzamer en gezonder voedselaanbod binnen de catering. Daarmee dragen we bij aan een lagere milieubelasting en aan duurzamere voedselketens.

Het cateringbeleid wordt uitgevoerd binnen het rijksbrede categoriemanagement voor consumptieve dienstverlening, met RVO als categoriebeheerder. Via Europese aanbestedingen worden contracten met cateraars afgesloten, waarin de beleidsdoelstellingen zijn vertaald naar concrete afspraken. De voortgang wordt gemonitord in samenwerking met de betrokken departementen, waaronder het ministerie van LVVN als categorie-eigenaar.

8 EERLIJK WERK EN ECONOMISCHE GROEI

12 VERANTWOORDE CONSUMPTIE EN PRODUCTIE

Relatie met de Sustainable Development Goals

De inzet op klimaatvriendelijkere en biologische catering draagt bij aan:

- SDG 8: Eerlijke prijs,
- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie,
- SDG 13: Klimaatactie,
- SDG 15: Leven op het land.

13 KLIMAATACTIE

15 LEVEN OP HET LAND

Doelstellingen

Het cateringbeleid van EZ, KGG en LVVN richt zich op het verkleinen van de ecologische impact van voedselconsumptie binnen de (rijks)bedrijfsvoering.

De belangrijkste doelstellingen zijn:

- Minimaal 50 procent plantaardig eiwitaanbod in 2030
- Maximaal 5 procent voedselverspilling in 2026
- Toewerken naar 25 procent biologisch assortiment via een groeipad dat start in 2026

In 2025 is, in afwachting van het nieuwe Klimaatplan, een addendum opgesteld op het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering EZ/KGG en LVVN. Hierin zijn de doelstellingen voor catering geactualiseerd en afgestemd op het rijksbrede categorieplan Consumptieve Dienstverlening.

Resultaten per doelstelling

Eiwittransitie

Doelstelling: Minimaal 50 procent van de geconsumeerde eiwitten in de catering is afkomstig uit plantaardige bronnen.

Resultaten 2025

In 2025 lag het aandeel plantaardige eiwitten op de Haagse locaties van de kerndepartementen en RVO ruim boven de doelstelling van minimaal 50 procent. Op het hoofdgebouw aan de Bezuidenhoutseweg 73 bestond gemiddeld 55,6 procent van de geconsumeerde eiwitten uit plantaardige bronnen; op de RVO-locatie Den Haag 66,7 procent. Het gezamenlijke gemiddelde komt daarmee uit op 61,1 procent. Meer plantaardige eiwitten betekenen doorgaans een lagere klimaat- en milieubelasting van voedsel.

De cijfers zijn gebaseerd op de locaties waarvoor momenteel betrouwbare en onderling vergelijkbare gegevens beschikbaar zijn.

Daarnaast werd in 2025 de vergadercatering volledig vegetarisch aangeboden, wat bijdraagt aan het verminderen van de klimaatimpact.

Biologisch assortiment

Doelstelling: Toewerken naar 25 procent biologisch assortiment via een groepspad van vijf jaar.

Ontwikkeling 2025

In 2025 is dit groepspad vastgesteld en is gestart met de gefaseerde invoering van biologische producten in het cateringaanbod. [Onderzoek van CE Delft](#), uitgevoerd in opdracht van LVVN in samenwerking met cateraar Hutten, laat zien dat een aandeel van 25 procent biologisch assortiment haalbaar is. Het productaanbod is voldoende beschikbaar en met gerichte maatregelen kan het prijsverschil tussen biologische en reguliere producten worden beperkt.

Voedselverspilling

Doelstelling: Maximaal 5 procent voedselverspilling in 2026.

Ontwikkeling 2025

In 2025 is ingezet op het vergroten van bewustwording onder medewerkers en op verdere analyse van voedselverspilling.

FMHaaglanden, de facilitaire dienstverlener voor de Haagse locaties, heeft samen met cateraars onderzoek uitgevoerd naar voedselverspilling binnen de catering. De resultaten worden gebruikt voor de verdere ontwikkeling van een structurele monitoringsaanpak.

Onderzoek naar voedselverspilling in banqueting (FMH)

FMHaaglanden (FMH) heeft in 2025 onderzoek uitgevoerd naar voedselverspilling binnen de banqueting, oftewel de catering van eten en drinken bij vergaderingen, bijeenkomsten en evenementen op locatie. Hoewel de exacte omvang nog nader wordt vastgesteld, laat het onderzoek zien dat het terugdringen van voedselverspilling een gezamenlijke opgave is voor alle betrokken partijen, waaronder rijkscollega's, bestellers en cateraars.

FMH verkent als facilitaire dienstverlener, samen met rijksorganisaties, hoe voedselverspilling kan worden verminderd. Dit vraagt om gerichte sturing op gedrag, processen en systemen, en om regie en samenwerking binnen de gehele keten. Alleen door gezamenlijk verantwoordelijkheid te nemen en informatie te delen, kan voedselverspilling structureel worden teruggedrongen. Dit vraagt om een bredere aanpak waarin bewust en efficiënt omgaan met middelen, zoals grondstoffen, centraal staat.

In 2026 wordt deze aanpak verder uitgewerkt en vertaald naar concrete maatregelen, monitoring en sturingsinformatie.

De monitoring van voedselverspilling was in 2025 nog beperkt. De cateraar is gestopt met het gebruik van voedselafvalmonitoringssysteem Orbisk, waardoor goed vergelijkbare cijfers ontbreken.

Overige ontwikkelingen

Duurzamer dierlijk

De Rijksoverheid stimuleert het gebruik van dierlijke producten die aantoonbaar voldoen aan milieu- en dierenwelzijnscriteria. Deze criteria zijn opgenomen in de MVOI-richtlijnen voor rijksinkoop.

De Rijksoverheid zet zich in om het aandeel duurzamere dierlijke producten te vergroten. Dit zijn producten waarbij op een geborgde manier kan worden aangetoond dat wordt voldaan aan milieu- en/of dierenwelzijnscriteria. Het [voorstel van de partners van het Marktprogramma Verduurzaming Dierlijke Producten](#) is overgenomen in de MVOI-criteria en is geldend voor alle contracten van de Rijksoverheid. Binnen de contractcatering wordt bijvoorbeeld gekeken naar het toepassen van keurmerken zoals Beter Leven 1 ster, waarmee aantoonbare verbeteringen op het gebied van dierenwelzijn worden gerealiseerd.

De komende jaren wordt doorontwikkeld om de ambitie te kunnen verhogen. Op deze manier geeft de Rijksoverheid ook invulling aan de te zetten stappen naar een [dierwaardige veehouderij](#).

Het vergroten van het aandeel duurzamere dierlijke producten is nog geen formele doelstelling binnen het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering EZ, KGG en LVVN. Het onderwerp wordt meegenomen bij de herijking van het manifest na vaststelling van het nieuwe Klimaatplan.

Verpakkingen

De doelstelling was om in 2025 wegwerpkoffiebekers uit te faseren. Deze doelstelling is in 2025 gerealiseerd

True pricing

In 2025 is op de locatie Bezuidenhoutseweg 73 ervaring opgedaan met *true pricing*. Deze verkenning laat zien dat toepassing binnen de rijks catering momenteel complex is, onder meer door onduidelijke regelgeving, mogelijke kostenstijgingen en beperkt inzicht in de werkelijke sociale en milieukosten in de voedselketen. De pilot wordt daarom ook niet voortgezet.

Meting en monitoring

De voortgang wordt gemonitord op basis van managementinformatie van cateraar Hutten via de facilitaire dienstverlening. De cijfers over 2025 geven vooral inzicht in de situatie op de Haagse locaties van de kerndepartementen en RVO.

Tussen locaties en dienstverleners bestaan verschillen in registratiemethoden en definities. Hierdoor zijn resultaten niet altijd goed vergelijkbaar. Met name voor voedselverspilling ontbreekt nog een uniforme registratie.

CE Delft heeft in 2025 een functioneel ontwerp opgeleverd voor een monitoringssysteem dat inzicht moet geven in onder meer CO₂-uitstoot, voedselverspilling en de verhouding tussen plantaardige en dierlijke eiwitten. In 2026 volgt de technische uitwerking van het monitoringssysteem en start een testfase met verschillende leveranciers.

Reflectie en vooruitblik

De resultaten over 2025 laten zien dat op de Haagse locaties de doelstelling voor de eiwittransitie wordt gehaald: het aandeel plantaardige eiwitten ligt duidelijk boven de minimumnorm van 50 procent.

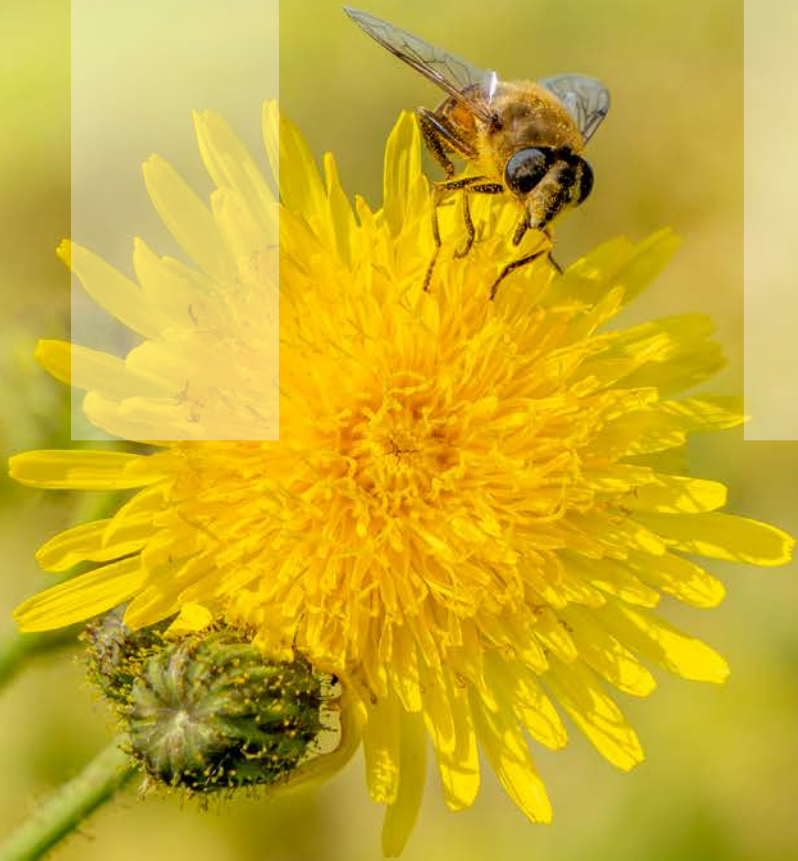
Voor voedselverspilling ontbreekt nog een structurele en uniforme monitoring. In 2026 ligt daarom de nadruk op het verbeteren van dataverzameling en rapportage.

Daarnaast wordt gewerkt aan de invoering van het groeipad naar 25 procent biologisch assortiment. Cateraars groeien binnen drie jaar naar dit aandeel. Door contractvernieuwingen geldt dit naar verwachting binnen acht jaar voor alle rijks catering. Ook wordt een monitoringssysteem ontwikkeld dat beter inzicht geeft in de bijdrage van rijks catering aan een gezonde en duurzame voedselomgeving.

In 2026 stellen we een nieuwe versie van het Manifest Verduurzaming Bedrijfsvoering op, waarbij de doelstellingen opnieuw worden beoordeeld en waar nodig aangescherpt.

Daarnaast stuurt RVO in 2026 sterker op vegetarische en minimaal 50 procent plantaardige banqueting bij externe bijeenkomsten.

Tot slot verkennen we de rol van de Rijksoverheid als launching customer. Samen met RVO onderzoeken we hoe binnen rijkscontracten en aanbestedingen voor catering de afname van nieuwe eiwitbronnen kan worden gestimuleerd.

Circulariteit

De Nederlandse economie moet in 2050 circulair zijn. Dat betekent dat producten en grondstoffen zoveel mogelijk opnieuw worden gebruikt en dat er zo min mogelijk afval ontstaat. De overheid maakt hierover afspraken met bedrijven en andere organisaties om circulair werken te stimuleren.

De Rijksoverheid speelt een belangrijke rol in de transitie naar een circulaire economie, zowel als wetgever, opdrachtgever en aanjager. Door bewust te kiezen voor circulaire oplossingen stimuleert de overheid de markt om duurzame innovaties te ontwikkelen en op te schalen.

Beleid en strategie

Een circulaire economie zorgt ervoor dat minder nieuwe grondstoffen nodig zijn. Dit is positief voor de economie, het klimaat en de biodiversiteit. Onder andere omdat:

- Nederland minder afhankelijk wordt van andere landen voor grondstoffen;
- de leveringszekerheid van grondstoffen voor Nederlandse bedrijven toeneemt;
- door minder en anders te produceren de uitstoot van broeikasgassen afneemt;
- de hoeveelheid afval en zwerfafval vermindert.

De overheid heeft daarvoor drie doelen gesteld voor 2035 (ten opzichte van 2016):

- Het verminderen van het grondstoffen gebruik met 15%, onder andere door het verhogen van de levensduur van producten.
- Het verhogen van het aandeel duurzame biograndstoffen en secundaire grondstoffen naar minimaal 55%.
- De totale hoeveelheid afval verlagen, waarbij tegelijk minimaal 82% wordt gerecycled (en 15% hoogwaardig).

De overheid werkt hierbij samen met marktpartijen in publiek-private samenwerkingen. De inzet is met name gericht op productgroepen die de meeste impact maken. Denk bijvoorbeeld aan bouw, elektrische en elektronische apparaten, textiel en verpakkingen.

Belangrijk hiervoor zijn het Nationaal Programma Circulaire Economie (van [2023](#) en de actualisatie in [2025](#)) en het instrument circulair inkopen, waarbij de overheid haar inkoopkracht gebruikt om duurzame producten en diensten te stimuleren.

Relatie met de Sustainable Development Goals

Circulariteit draagt bij aan meerdere Sustainable Development Goals:

SDG 11 – Duurzame steden en gemeenschappen

Circulaire oplossingen binnen gebouwen, kantoorinrichting en catering dragen bij aan een duurzamere werkomgeving.

SDG 12 – Verantwoorde consumptie en productie

Door afvalreductie, hergebruik van materialen en circulaire inkoop wordt verspilling tegengegaan.

SDG 13 – Klimaatactie

Minder afval en hergebruik van grondstoffen dragen bij aan het verminderen van CO₂-uitstoot en milieubelasting.

Doelstellingen

Binnen het Rijk werken we toe naar een circulaire bedrijfsvoering uiterlijk in 2050. Waar mogelijk passen we circulariteit nu al toe. Circulariteit is daarom een belangrijk uitgangspunt in onze bedrijfsvoering en inkoop.

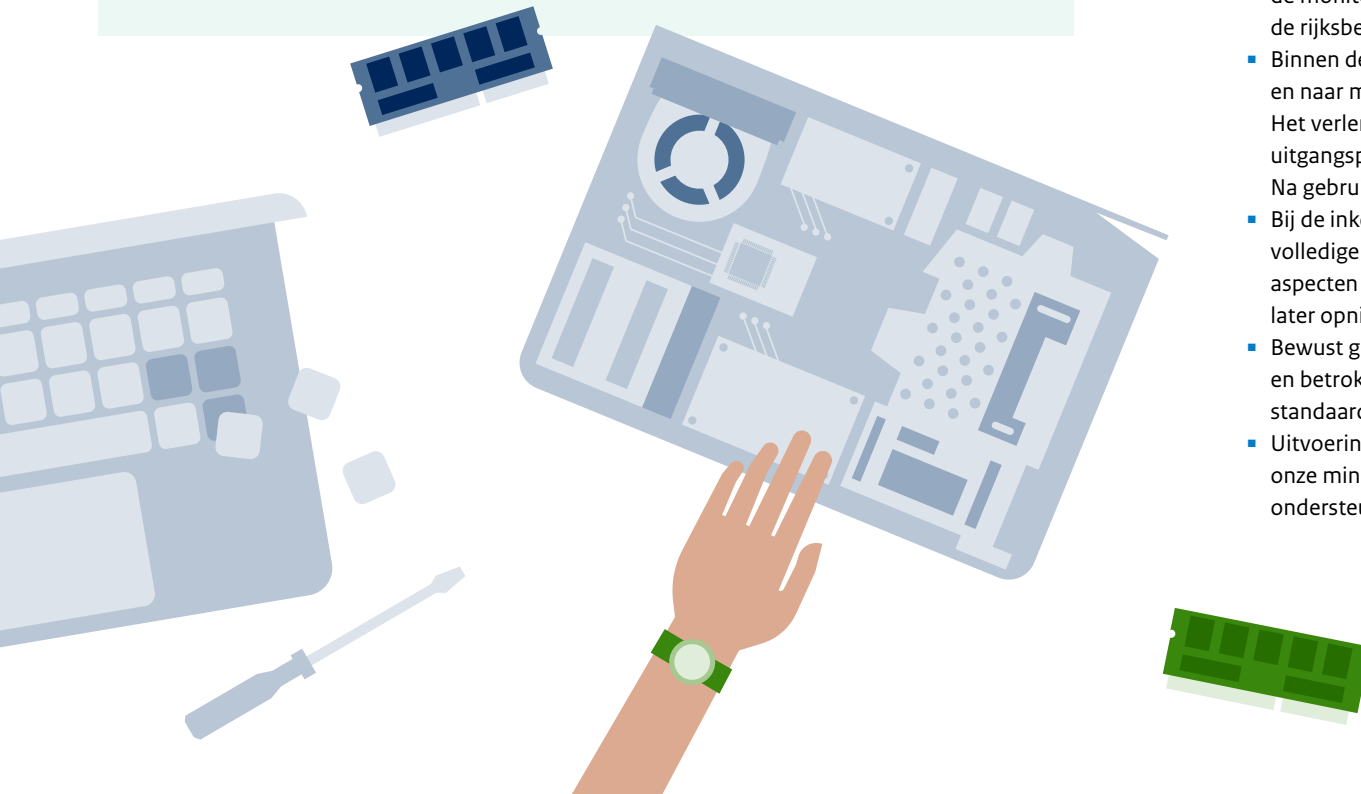
Circulariteit verschilt per productgroep. Daarom is het belangrijk om per productgroep te bepalen hoe circulariteit kan worden toegepast in producten en diensten.

EZ, KGG en LVVN volgen daarnaast de rijksbrede doelstelling voor afvalscheiding: maximaal 35 procent restafval (exclusief papier en karton). Dit betekent dat we ernaar streven 65 procent van het afval opnieuw als grondstof te gebruiken.

Afvalscheiding in de praktijk

De doelstelling binnen het Rijk is om maximaal 35% van het afval als restafval af te voeren. In de praktijk blijkt dit lastig te behalen. Dit komt niet zozeer doordat afval structureel verkeerd wordt gescheiden, maar doordat kleine fouten grote gevolgen hebben: één verkeerd weggegooid item kan ertoe leiden dat een volledige afvalzak wordt afgekeurd en alsnog als restafval wordt verwerkt. Zo maakt een plastic verpakking in een GFT-zak deze stroom ongeschikt voor compostering. Ook wordt afval regelmatig uit voorzorg in de restafvalbak gegooid, om vervuiling van andere afvalstromen te voorkomen.

Uit onze pilot blijkt dat circa 84% van het restafval bestaat uit grondstoffen die in andere afvalstromen thuishoren. Tegelijkertijd is de beschikbare data over afvalstromen nog in ontwikkeling en ontbreekt een volledig beeld. Voor de locaties waar wel gegevens beschikbaar zijn, is zichtbaar dat het aandeel restafval het afgelopen jaar is gestegen van 63% naar circa 70%. Positief is dat het totale afvalvolume in dezelfde periode met ruim 60% is afgenomen ten opzichte van het voorgaande jaar.

Toepassen van circulariteit

Het toepassen van circulariteit vraagt om veranderingen in de manier waarop producten worden ingekocht, gebruikt en verwerkt. Dit betekent onder meer langer gebruik van producten, circulair inkopen en betere afvalscheiding.

Binnen de bedrijfsvoering heeft circulariteit raakvlakken met verschillende productgroepen. Onze ministeries werken hiervoor samen met diverse dienstverleners.

Maatregelen en activiteiten in 2025:

- Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) werkt aan circulair beheer en circulaire bouw van rijksgebouwen;
- Facilitaire dienstverleners passen circulariteit toe in hun dienstverlening, bijvoorbeeld bij de inrichting van werkomgevingen, consumptiegoederen, catering en bij het verminderen en verwerken van afvalstromen;
- Binnen RVO is een team Afval- en grondstoffenmanagement dat zich rijksbreed bezighoudt met de wijze van afvalinzameling, het verwerken van reststoffen en de monitoring hiervan. In 2026 komt hiervoor een dashboard beschikbaar, zodat de rijksbedrijfsvoering dit beter kan monitoren;
- Binnen de ICT-dienstverlening wordt gekeken naar de productie van hardware en naar mogelijkheden om grondstoffen beter binnen de kringloop te houden. Het verlengen van de levensduur van producten is daarbij een belangrijk uitgangspunt. Producten worden pas vervangen wanneer dat echt noodzakelijk is. Na gebruik worden materialen zoveel mogelijk teruggebracht in de kringloop;
- Bij de inkoop van producten en diensten wordt steeds vaker gekeken naar de volledige levenscyclus en naar het gebruik van grondstoffen. Door circulaire aspecten al in de inkoopfase mee te nemen, vergroten we de kans dat producten later opnieuw kunnen worden gebruikt;
- Bewust gebruik van producten en diensten wordt gestimuleerd door voorlichting en betrokkenheid van gebruikers, zodat circulair gedrag steeds meer de standaard wordt;
- Uitvoering van een pilot voor betere afvalscheiding in het hoofdkantoor van onze ministeries, met nadruk op gedragsinterventies om medewerkers beter te ondersteunen bij het scheiden van afval.

Pilot betere afvalscheiding in het hoofdkantoor

Het voorkomen van afval heeft de voorkeur, maar goede afvalscheiding is eveneens belangrijk zodat materialen opnieuw als grondstof kunnen worden gebruikt. Binnen het Rijk streven we ernaar minimaal 65 procent van het afval opnieuw te gebruiken als grondstof. Dit blijkt in de praktijk een uitdagende doelstelling.

In 2025 is daarom een pilot voor betere afvalscheiding uitgevoerd in het hoofdkantoor van onze ministeries. Hierbij lag de nadruk op gedragsinterventies om te onderzoeken hoe medewerkers beter kunnen worden ondersteund bij het scheiden van afval. Het doel van de pilot was minder restafval en meer bewustwording bij medewerkers.

Uit een analyse bleek dat meer dan 60 procent van het afval in de restafvalbak belandde, terwijl 84 procent daarvan eigenlijk in een andere afvalstroom thuishoorde, zoals papier, plastic of GFT. Hierdoor gingen waardevolle grondstoffen verloren.

Om dit te verbeteren werden verschillende maatregelen ingezet:

- Opvallende visuals en stickers bij de afvalbakken;
- Posters met korte 'wist-je-datjes' om misvattingen te corrigeren;
- Wekelijkse updates met informatie en cijfers voor de pandbewoners;
- Inzet van een afvalcoach die collega's op de werkvloer begeleidde.

Tijdens de pilot daalde het gemiddelde restafvalpercentage naar 32 procent. Dit was een duidelijke verbetering ten opzichte van het startpunt van 63 procent. De pilot liet zien dat gerichte informatie en gedragsverandering effect kunnen hebben.

Om te onderzoeken of dit effect blijvend was, is enkele maanden na afloop van de pilot een tweede meting uitgevoerd. Hieruit bleek dat de kwaliteit van de afvalscheiding grotendeels behouden bleef. Het restafvalpercentage bleef onder de rijksbrede doelstelling van 35 procent.

De conclusie is dat de interventies ook op langere termijn effect hebben.

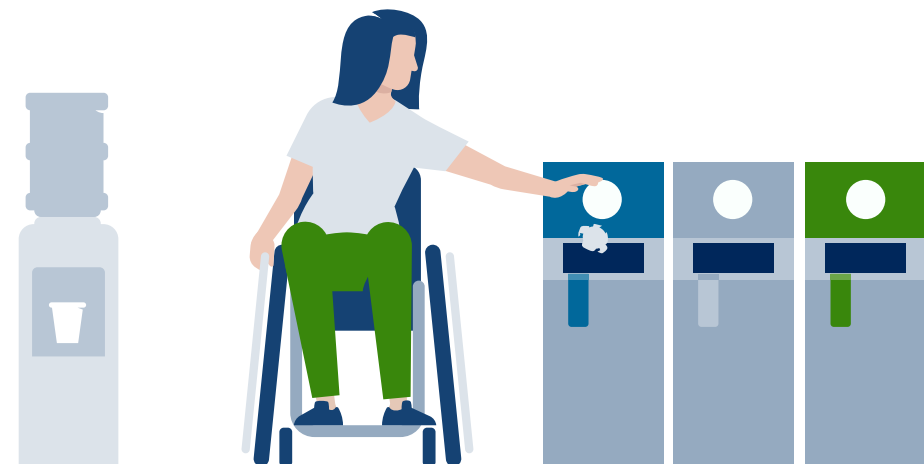
Onze facilitaire dienstverlener FMHaaglanden onderzoekt hoe deze aanpak ook breder binnen het verzorgingsgebied kan worden toegepast.

Reflectie en vooruitblik

In 2025 zijn stappen gezet om circulariteit verder te integreren in de bedrijfsvoering van onze ministeries. Circulariteit krijgt steeds nadrukkelijker aandacht bij beheer, inkoop en gebruik van producten en diensten.

De pilot voor betere afvalscheiding liet zien dat gerichte informatie en gedragsinterventies kunnen bijdragen aan betere afvalscheiding en meer bewustwording bij medewerkers. De ervaringen uit deze pilot worden gebruikt om te onderzoeken hoe deze aanpak breder binnen de rijksbedrijfsvoering kan worden toegepast.

In de komende jaren blijft de focus liggen op het verder stimuleren van circulair inkopen, het verlengen van de levensduur van producten en het verbeteren van afvalscheiding, zodat waardevolle grondstoffen zoveel mogelijk behouden blijven binnen de kringloop.

Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI)

Bij Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) maakt de Rijksoverheid bewuste keuzes in wat zij inkoop. Opdrachtgevers en inkopers houden daarbij rekening met thema's zoals het tegengaan van klimaatverandering, het verminderen van milieuverontreiniging, bevorderen van biodiversiteit en social return.

MVOI draagt niet alleen bij aan de verduurzaming van onze eigen bedrijfsvoering, maar ook aan die van onze leveranciers. Zo stellen we bijvoorbeeld eisen aan CO₂-uitstoot of circulariteit bij de levering van ICT-hardware of bij de productie van relatiegeschenken. Daarnaast draagt MVOI bij aan sociale duurzaamheid. Wanneer een leverancier bijvoorbeeld iemand met een afstand tot de arbeidsmarkt inzet, versterkt dit de arbeidsparticipatie van mensen in kwetsbare posities.

De Rijksoverheid koopt op grote schaal in. Dat biedt de mogelijkheid om met onze inkoop invloed uit te oefenen op de verduurzaming van ketens. Dit komt ook tot uiting in de titel van de rijksbrede inkoopstrategie: Inkopen met Impact.

Het behalen van de MVOI-doelstellingen is belangrijk voor de voortgang van onze verduurzamingsambities en voor de voorbeeldrol van de Rijksoverheid. Wanneer we doelstellingen niet halen, kan dit de voortgang van de verduurzaming vertragen en de geloofwaardigheid van ons duurzaamheidsbeleid onder druk zetten.

Beleid en strategie

Met het ondertekenen van het landelijke manifest MVOI door alle bewindspersonen zetten we ons maximaal in voor het toepassen van Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen in onze inkoopprocessen. Binnen MVOI zijn verschillende beleidsspeerpunten vastgesteld: milieu, klimaat, circulariteit, internationale sociale voorwaarden, diversiteit en inclusie en social return.

Binnen onze departementen is afgesproken dat we bij iedere inkoop kijken hoe duurzaamheid kan worden toegepast en welke MVOI-speerpunten daarbij kansen bieden. De manier waarop en de mate waarin deze speerpunten toepasbaar zijn, verschilt per type inkoop. Circulariteit bij ICT-hardware vraagt bijvoorbeeld om een andere aanpak dan bij kantoorinrichting. Daarom wordt per inkoop een analyse gemaakt van welke MVOI-speerpunten relevant zijn en hoe deze kunnen worden toegepast. Dit vraagt om kennis van zowel de MVOI-thema's als de specifieke markt en productgroep. In de afgelopen jaren is hier steeds meer in geïnvesteerd.

Daarnaast stellen we jaarlijks een MVOI-actieplan op om de toepassing van MVOI verder te versterken.

Een instrument dat we bij onze inkoop gebruiken is het MVOI-ambitieweb. Dit wordt voorafgaand aan een inkoopproces ingezet om te bepalen welke duurzaamheidskansen er zijn. Per MVOI-speerpunt worden de ambitie en de kansen in kaart gebracht. Op basis daarvan worden de relevante thema's opgenomen in de uitvraag richting leveranciers. Zo worden de duurzaamheidskansen van een specifieke inkoop beter benut.

Relatie met de Sustainable Development Goals

De zes speerpunten van MVOI hebben raakvlakken met de SDG-doelen. Hieronder wordt die koppeling weergegeven.

1. Milieu (inclusief biodiversiteit)

Het tegengaan van milieuvontreiniging, mede ter bescherming van de biodiversiteit.

En mogelijk

2. Klimaat

Het tegengaan van klimaatverandering, vooral door afname van de CO₂-uitstoot.

En mogelijk

3. Circulair

Het helpen opbouwen van een circulaire economie.

4. Internationale Sociale Voorwaarden (Ketenverantwoordelijkheid)

Het stimuleren van ketenverantwoordelijkheid van bedrijven. Dat betekent het voorkomen of aanpakken van misstanden op het gebied van arbeidsomstandigheden, mensenrechten en milieu conform de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen.

En mogelijk

5. Diversiteit en inclusie: Het stimuleren van een diverse en inclusieve samenleving en bedrijfsleven waarin iedereen wordt behandeld en beoordeeld op wat ze kunnen en niet op wie ze zijn, van wie ze houden, waar ze vandaan komen of wat ze geloven.

En mogelijk

6. Social Return:

Het bieden van eerlijke kansen aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in lijn met het streven naar een diverse en inclusieve samenleving.

En mogelijk

Doelstellingen

EZ, KGG en LVVN hebben intern afgesproken om alle inkopen zo duurzaam mogelijk te doen. Dit doen we door duurzaamheid standaard mee te nemen in zowel aanbestedingen als kleinere inkopen.

Concreet betekent dit dat:

- MVOI-criteria worden toegepast bij alle aanbestedingen en inkopen boven €25.000;
- Bij inkopen onder €25.000 via de Inkooppleinen altijd de meest duurzame optie wordt gekozen.

Daarnaast is het toepassen van innovatie bij inkoop van belang, met name in het kader van duurzaamheid en MVOI. Innovatie kan bijdragen aan het ontwikkelen en toepassen van duurzamere producten, diensten en processen. Dit komt tot uiting in twee interne richtlijnen:

- Innovatiegericht inkopen: het inkopen van een innovatief product of een innovatieve dienst. Dit is vooral van belang om duurzaamheidskansen te verkennen of te vergroten.
- Innovatief inkopen: het toepassen van vernieuwende methoden binnen het inkoopproces zelf.

Ontwikkelingen thema Biodiversiteit in 2025 vanuit LVVN

Biodiversiteit is een subthema binnen het MVOI-speerpunt milieu. Het raakt aan het beleidsterrein van LVVN en is een thema dat zich binnen MVOI verder ontwikkelt. Het gaat hierbij niet alleen over het verminderen van schade op biodiversiteit door inkoop, maar ook over hoe inkoop een positieve rol kan spelen in biodiversiteitsherstel, bijvoorbeeld door natuurinclusief in te kopen. Voorbeelden hiervan zijn ecologisch bermbeheer en het plaatsen van nestkastjes in (kantoor) gebouwen. Zo kan het bevorderen van biodiversiteit in inkoop bijdragen aan beleidsdoelen met betrekking tot natuurherstel. In het kader van het Nationaal Plan Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI) 2021–2025 is het afgelopen jaar ingezet op het versterken van biodiversiteit in inkoop en aanbestedingen. In 2025 is onder andere de PIANOo-handreiking '[Biodiversiteit in je inkooptraject](#)' gepubliceerd. Daarnaast is de [Buyer Group Groenvoorzieningen](#) gestart.

Binnen deze Buyer Group ontwikkelen publieke opdrachtgevers gezamenlijk een marktvisie en een handreiking voor een inkoopstrategie gericht op biodiversiteit bij de aanleg en het beheer van groenvoorzieningen, zoals parken, bermen en groenstroken. Deelnemers zijn onder andere Rijkswaterstaat, het Rijksvastgoedbedrijf en diverse gemeenten en provincies.

Daarnaast wordt in 2026 gewerkt aan een leidraad en criteria voor biodiversiteit, met een specifieke uitwerking voor een aantal inkoopcategorieën.

Binnen onze inkoopafdeling is biodiversiteit inmiddels opgenomen als onderdeel van de MVOI-thema's en zijn de inkoopformats hierop aangepast.

Meting en monitoring

Bij de start van ieder inkooptraject bespreken onze inkoopadviseurs samen met de opdrachtgevers welke MVOI-speerpunten kunnen worden toegepast en welke kansen er liggen binnen de betreffende inkoop.

Voor het registreren van de toepassing van deze speerpunten maken we gebruik van de MVI-zelfevaluatietool (MVI-Zet), ontwikkeld door onze collega's van het Expertisecentrum Aanbesteden PIANOo. Voor alle Europese aanbestedingen registreert de inkoopadviseur na afloop van een inkooptraject welke MVOI-speerpunten zijn toegepast. Binnen één aanbesteding kunnen meerdere MVOI-thema's worden toegepast.

In het afgelopen jaar hebben 101 aanbestedingen plaatsgevonden. Voor ongeveer 45 aanbestedingen is in de evaluatietool geregistreerd welke MVOI-criteria zijn toegepast. Dit geeft de volgende verdeling:

- Internationale sociale voorwaarden (in de keten): 37 procent
- Social return: 32 procent
- Milieu (inclusief biodiversiteit): 11 procent
- Klimaat: 6 procent
- Circulair (inclusief biobased): 4 procent
- Diversiteit en inclusie: 3 procent

We zijn nog niet waar we willen zijn als het gaat om inzicht in de toepassing van MVOI.

In 2025 zijn daarom voorbereidende stappen gezet om in 2026 meer inzicht te krijgen in het gebruik van MVOI-thema's en deze beter te kunnen rapporteren.

In 2026 ontwikkelt onze inkooporganisatie, het Inkoop- en Uitvoering Centrum (IUC), een MVOI-dashboard. Hiermee krijgen opdrachtgevers beter en eenvoudiger inzicht in de toegepaste MVOI-thema's bij Europese aanbestedingen (boven €143.000). De ambitie is om dit dashboard op termijn uit te breiden met inkooptrajecten onder deze drempelwaarde.

Met deze data krijgen we in de toekomst niet alleen inzicht in welke MVOI-doelstellingen worden toegepast, maar ook bij welke typen inkoop. Hierdoor kunnen opdrachtgevers beter sturen op het gebruik van MVOI-thema's binnen inkooptrajecten en zo bijdragen aan de meest duurzame keuze.

Toepassen MVOI

Maatregelen en activiteiten in 2025:

In 2025 zijn verschillende activiteiten uitgevoerd om de toepassing van MVOI verder te versterken. Een aantal voorbeelden:

- Onderzoek naar de inzet van SDG's bij inkooptrajecten. Samen met PIANOo en de Nationaal Coördinator SDG (ministerie van Buitenlandse Zaken) is een eerste verkenning gestart naar de mogelijkheid om SDG's mee te nemen in inkooptrajecten, als aanvulling op de bestaande MVOI-doelstellingen. In 2026 wordt dit verder opgepakt.
- Project wandpanelen van oude kleding. In dit project zijn wandpanelen toegepast die zijn gemaakt van gerecyclede kleding.
- Afronding van de koppeling tussen TenderNed en de MVI-zelfevaluatietool. Hierdoor kan informatie over aanbestedingen beter worden gekoppeld aan de registratie van MVOI-toepassing.
- Evaluatie van het programma Inkopen met Impact. Op basis van deze evaluatie is besloten het programma voort te zetten in een vervolgprogramma.
- Aanpassing van inkoopformats. De formats voor inkooptrajecten zijn aangepast naar aanleiding van ontwikkelingen binnen de MVOI-speerpunten, zodat deze beter toepasbaar zijn in de praktijk.
- Start van de MVOI-board. De MVOI-board, inmiddels Duurzaamheid en Innovatie genoemd, is gestart. Deze board kijkt bij de start van grote aanbestedingen mee of duurzaamheid en innovatie voldoende worden meegenomen.
- Opname van biodiversiteit in het rijksinkoopbeleid vanaf 2026.

Reflectie en vooruitblik

In 2025 zijn meerdere acties gerealiseerd en afgerond. Lopende acties worden in 2026 voortgezet.

In 2026 wordt het nieuwe rijksbrede programma Inkopen met Impact II gelanceerd. Dit programma bevat aanvullingen ten opzichte van het eerste programma, waaronder meer regie op de monitoring van MVOI. Deze rapportageverplichting ondersteunt ons bij het verder verbeteren van de registratie en monitoring van MVOI.

Daarnaast wordt het onderzoek naar de inzet van SDG's bij inkooptrajecten verder uitgewerkt. Ook wordt biodiversiteit vanaf 2026 expliciet opgenomen in het rijksinkoopbeleid.

In 2025 is Duurzaam RVO, in opdracht van de Stuurgroep Duurzaam RVO, gestart met een verbeteractie gericht op het aanbrenge van meer focus in de toepassing van MVOI-thema's. Hiervoor richt Duurzaam RVO zich op de drie hoofddirecties binnen RVO en wordt gebruikgemaakt van het ambitieweb. Het doel is om een strategisch ambitieweb op te stellen dat via de hoofddirecties (top-down) als blauwdruk kan dienen voor inkooptrajecten binnen RVO, zodat MVOI breder en consistent wordt toegepast. Duurzaam RVO begeleidt deze sessies samen met PIANOo.

Een belangrijk en doorlopend actiepun is het communiceren over verduurzamingsopties binnen lopende contracten. In de praktijk bleek dat verduurzamingsdoelstellingen en ambities in afgesloten contracten niet altijd automatisch leiden tot het afnemen van de meest duurzame optie. Dit komt onder andere doordat gebruikers of afnemers van contracten niet altijd voldoende geïnformeerd zijn over de beschikbare duurzame keuzes. Vaak ligt de nadruk vooral op financiële aspecten.

Om dit te verbeteren is de intranet- en bestelpagina aangepast, zodat gebruikers beter worden geïnformeerd over duurzame opties binnen bestaande contracten. In 2026 wordt hieraan een vervolg gegeven door verduurzamingsdoelstellingen en afspraken op te nemen in de handreiking bij contracten.

Onze
medewerkers

Onze medewerkers spelen een belangrijke rol in het realiseren van de maatschappelijke en beleidsmatige opgaven van EZ, KGG en LVVN. In dit hoofdstuk beschrijven wij hoe wij, in lijn met het Strategisch Personeelsbeleid Rijk, invulling geven aan duurzaam personeelsbeleid, met aandacht voor duurzame inzetbaarheid, vitaliteit en diversiteit, gelijkwaardigheid en inclusie.

Daarnaast rapporteren wij over de samenstelling en ontwikkeling van het personeelsbestand en lichten wij de duurzaamheidsinitiatieven toe die zijn gericht op medewerkers. Deze initiatieven dragen bij aan het vergroten van kennis en het stimuleren van duurzaam gedrag. Zowel in het dagelijks werk als in relatie tot de bredere duurzaamheidsdoelstellingen van EZ, KGG en LVVN.

Duurzame inzetbaarheid (in-, door- en uitstroom)

Bezetting EZ/KGG en LVVN in 2025 (incl. en excl. NCG*)

Categorie	EZ/KGG incl. NCG	EZ/KGG excl. NCG	LVVN
Aantal medewerkers (fte)	11367,69	11367,69	4744,91
Instroom (fte)	1386	1344	862
Uitstroom (fte)	1580	885	328
Aandeel pensioengerechtigden in uitstroom (%)	6,39%	11,4%	17,07%

* De uitvaring van NCG naar BZK (965 fte) geeft een vertekend beeld van de in- en uitstroomcijfers en het aantal pensioengerechtigden in uitstroom

In 2025 stonden concernbreed 2.712 vacatures open bij EZ, KGG en LVVN. Dit is een lichte stijging ten opzichte van 2024 (2.503 vacatures).

Onboarding blijft een belangrijke prioriteit in het kader van duurzame inzetbaarheid. Voor 2026 is het doel om een meer resultaatgericht, wendbaar en uitvoerbaar onboardingprogramma te realiseren. Dit programma richt zich, ongeacht de omvang van

de instroom, op het creëren van een gevoel van welkom, verbinding en vertrouwen, het bevorderen van productiviteit en het ondersteunen van professionele groei.

Daarnaast wordt gewerkt aan een verkenning naar inclusieve talentontwikkeling, waarbij het ontdekken en benutten van potentieel vanuit een breder perspectief centraal staat. Ook binnen de verschillende dienstonderdelen is aandacht voor de onboarding van nieuwe medewerkers.

Vitaliteit

In 2025 bedroeg het voortschrijdend jaargemiddelde ziekteverzuim 5,9 procent bij EZ en KGG, en 6,0 procent bij LVVN. Dit betekent een stijging ten opzichte van 2024, toen het ziekteverzuim respectievelijk 5,5 procent en 5,4 procent bedroeg.

Uit gesprekken met Bedrijfszorg blijkt dat het stijgende ziekteverzuim bij EZ en KGG samenhangt met werkgerelateerde factoren, zoals ervaren autonomie, persoonsgebonden factoren zoals hoge ambities en beperkte zingeving, en medische problematiek. Bij LVVN wordt de stijging vooral verklaard door langdurige uitval als gevolg van complexe medische problematiek, perfectionisme en personeelstekorten. Hoge werkdruk en een beperkt aantal passende re-integratieplekken worden bij beide departementen genoemd als oorzaken.

In 2025 zijn diverse interventies ingezet om het ziekteverzuim te beperken en de duurzame inzetbaarheid en vitaliteit van medewerkers te versterken. Personeel & Organisatie (P&O) ondersteunde het management onder meer door begeleiding van gesprekken met de ondernemingsraad over verzuimreductie, het verder verankeren van het eigenregiemodel, het aanbieden van tools voor de aanpak van werkdruk, het organiseren van vitaliteitsweken en gerichte inzet van P-advies bij verzuimbegeleiding.

De vitaliteitsweken bestonden in 2025 uit vier momenten waarop thema's als beweging, stress en ontspanning, vitaliteit en werkplezier extra onder de aandacht zijn gebracht. Naast het reguliere aanbod werden lezingen, trainingen, workshops en activiteiten georganiseerd. Aanvullende communicatie droeg bij aan het vergroten van betrokkenheid en bewustwording.

Leren en ontwikkelen

Het beleid voor leren en ontwikkelen is grotendeels gedecentraliseerd. Het opleidingsbudget van het kerndepartement is in 2025 vrijwel volledig benut, met een sterke inzet op het rijksbrede aanbod via het Leerportaal. Dit aanbod is aangevuld met e-learnings, e-boeken en podcasts op het gebied van persoonlijke ontwikkeling en productiviteit.

Leren gericht op vitaliteit wordt centraal aangeboden. In 2025 namen 1.551 medewerkers deel aan een leeractiviteit op dit thema, bijna 500 meer dan in 2024. Workshops werden gemiddeld beoordeeld met een 7,9. Positief gewaardeerde activiteiten waren onder andere wandelcoaching, pilates op het werk en de driedaagse training *Stressvermindering, positief denken en gedragsverandering*. Ook workshops gericht op bewustwording, speedmailen en stoelyoga scoorden hoog.

Net als in 2024 was er in 2025 specifieke aandacht voor het thema *werk en overgang*, met als doel het vergroten van bewustwording en het bevorderen van empathie en ondersteuning voor vrouwen in deze levensfase. Daarnaast lag extra focus op actieve en sportieve workshops om fysieke activiteit te stimuleren. Beide thema's worden in 2026 voortgezet.

Diversiteit, gelijkwaardigheid en inclusie (DGI)

Het diversiteit- en inclusiebeleid binnen de ministeries is gebaseerd op het rijksbrede beleid. DGI is belangrijk binnen onze ministeries. We benutten elkaars verschillen en streven ernaar om een goede afspiegeling van de samenleving te zijn en blijven. Het is noodzakelijk dat medewerkers zich vrij en veilig voelen op het werk, in de omgang met collega's en leidinggevendenden. Het is belangrijk dat medewerkers respectvol met elkaar omgaan, zichzelf kunnen zijn, fouten mogen maken en hun vakkundigheid optimaal kunnen inbrengen. Er is geen plaats voor racisme en discriminatie en iedereen moet kunnen rekenen op een sociaal veilige werkomgeving. EZ, KGG en LVVN hebben een strategisch plan geschreven voor 2024-2028 waarin we werken aan zes pijlers:

1. Versterken van inclusief leiderschap
2. Samenwerken met de medewerkersnetwerken
3. Bevorderen van inclusief samenwerken
4. Zorgen voor coördinatie, monitoring en evaluatie
5. Creëren van een inclusief proces van instroom, doorstroom en uitstroom
6. Creëren van een inclusieve, sociaal veilige en toegankelijke werkomgeving

Voor het creëren van een divers personeelsbestand hebben we aandacht voor medewerkers met een indicatie Banenafpraak, vrouwen aan de (sub)top en mensen met bi-culturele achtergrond. Eind 2025 realiseerde EZ en KGG 92 procent en LVVN 114 procent van het quotum Banenafpraak. Eind 2025 is het percentage vrouwen in de subtop (schaal 15+) 44 procent bij LVVN en 40 procent bij EZ en KGG. In lijn met het rijksbrede beleid streven we naar 50 procent in 2027 (met een bandbreedte van 45-55 procent). Voor culturele diversiteit volgen we het rijksbrede streefcijfer van 16 procent medewerkers met een bi-culturele achtergrond in de schalen 11 t/m 14 en 12 procent bij schaal 15+. Eind 2025 was het aandeel bij EZ en KGG schalen 11-12 16 procent, schalen 13-14 10 procent, schaal 15+ 0 procent en bij LVVN schalen 11-12 10 procent, schalen 13-14 8 procent en schaal 15+ 0 procent.

Medewerkersnetwerken

Onze medewerkersnetwerken – het Kleurrijk Netwerk voor culturele diversiteit, het Roze Netwerk voor de LHBTIQ+-community, de League voor en door medewerkers met een arbeidsbijzonderheid, JongE&L voor medewerkers tot 36 jaar en FEM-Network, het vrouwennetwerk – dragen bij aan sociale cohesie, zichtbaarheid en emancipatie van collega's. Daarnaast bieden zij medewerkers een veilige omgeving om ervaringen te delen, behoeften kenbaar te maken en signalen uit de organisatie op te halen.

De netwerken fungeren ook als klankbord voor team DGI. De samenwerking levert waardevolle inzichten op, bijvoorbeeld over de toegankelijkheid van gebouwen, het vieren van verschillende feestdagen, dilemma's rondom inclusie en diversiteit, en vlaghijsmomenten.

In 2025 organiseerden de netwerken verschillende activiteiten, waaronder een Divali-bijeenkomst, het hijsen van de Progressvlag rond IDAHOT, een stadswandeling over het slavernijverleden en een bijeenkomst over het VN-verdrag Handicap. Daarnaast heeft JongE&L een protocol voor sociale veiligheid opgesteld, dat rijksbreed binnen het SGO als voorbeeld is gedeeld.

FEM-Network

In oktober 2025 is het FEM-Network gelanceerd: een netwerk van vrouwen en bondgenoten binnen de organisatie dat zich inzet voor onderlinge steun, inspiratie en professionele ontwikkeling. Het netwerk richt zich op thema's die van invloed kunnen zijn op de loopbaan en duurzame inzetbaarheid van vrouwen.

Daarbij wordt onder andere gekeken naar zogenoemde life events: gebeurtenissen in het leven van medewerkers die invloed kunnen hebben op het welzijn en functioneren op het werk, zoals moederschap, mantelzorg, overgangsklachten, menstruatieklachten of andere persoonlijke veranderingen. Het FEM-Network wil bijdragen aan meer openheid en gesprek hierover op de werkvloer, zodat medewerkers zich gesteund voelen en werk en privé beter kunnen combineren.

In 2025 organiseerde het FEM-Network verschillende activiteiten, waaronder:

- een bijeenkomst over cyclus en werk;
- een sessie yoga en mindfulness;
- een inhoudelijke bijeenkomst over gelijke beloning;
- een campagne in het kader van Orange the World;
- een bijeenkomst met inspirerende rolmodellen.

Binnenwerk

Binnenwerk creëert, in opdracht van ministeries en uitvoeringsorganisaties, structurele en duurzame banen binnen het Rijk voor mensen met een doelgroepindicatie. Dit gebeurt in teamverband op verschillende werkplekken binnen de Rijksoverheid.

In 2025 is de samenwerking met Binnenwerk verder versterkt en zijn extra banen gecreëerd. Zo zijn meer Binnenwerk-collega's gestart als assistent managementondersteuner bij de secretariaten van de SG's en pSG's. Daarnaast is een nieuw project gestart voor het lakken van Woo-verzoeken.

Binnenwerk-collega's nemen ook actief deel aan organisatiebrede initiatieven, zoals de Rijk Footprint Challenge.

Duurzaam gedrag en bewustwording

Het realiseren van een duurzame organisatie vraagt niet alleen om beleid en maatregelen, maar ook om bewust gedrag van medewerkers in het dagelijks werk. Binnen EZ, KGG en LVVN wordt daarom actief geïnvesteerd in initiatieven die bijdragen aan duurzaam gedrag en bewustwording onder medewerkers. Deze initiatieven richten zich op het vergroten van kennis en het ondersteunen van duurzame keuzes, zowel in het dagelijkse werk als daarbuiten. Duurzaam handelen en gedrag van medewerkers vormt daarbij een belangrijk onderdeel van een duurzame organisatie.

Pilot Duurzame CAO Rijk

In het kader van de pilot *Duurzame CAO Rijk* (een initiatief van BZK) konden medewerkers in 2025 deelnemen aan verschillende impactprojecten en experimenten, met aandacht voor onder meer gedrag en cultuur, mobiliteit, de werkplek en duurzame besluitvorming. De pilot is bedoeld om ervaring op te doen met duurzame initiatieven die mogelijk op termijn onderdeel kunnen worden van de CAO Rijk.

Onderdeel van deze pilot is het programma *Bespreek Het!* dat medewerkers ondersteunt bij het voeren van het gesprek over duurzaamheid. Het programma biedt ruimte om dilemma's te delen en helpt abstracte duurzaamheidsdoelen te vertalen naar concrete handelingsperspectieven in het werk.

Rijk Footprint Challenge

De Rijk Footprint Challenge draagt bij aan bewustwording door inzicht te geven in zowel de persoonlijke als werkgerelateerde milieu-impact.

In 2025 namen onder meer 47 NVWA-medewerkers, verdeeld over tien teams, deel aan de Footprint Challenge. Door het uitvoeren van praktische acties, zoals het vervangen van e-mailbijlagen door links, werd de gezamenlijke voetafdruk verkleind. Naast het reduceren van impact stond ook het vergroten van de zogenoemde handafdruk centraal: deelnemers werden gestimuleerd om het gesprek over duurzaamheid aan te gaan en zo anderen te inspireren.

Binnen DICTU deden 11 medewerkers mee; zij behaalden een derde plaats. Binnen RVO deden 12 medewerkers mee. Landelijk namen 551 deelnemers, verdeeld over 82 teams, deel aan de challenge en zetten zij gezamenlijk 807 stappen richting duurzamer gedrag.

De impact van de challenge is ook persoonlijk merkbaar. Anja Dekker-Kunst, senior inspecteur bij de NVWA: “De Footprint Challenge daagde mij uit om heel praktisch aan de slag te gaan met het verkleinen van mijn voetafdruk. We kregen wekelijks kennis en tips om zelf het verschil te maken. Door te delen wat je doet, breng je anderen op ideeën. De challenge heeft daardoor een blijvende impact gehad, en het was nog leuk ook.”

Ook een team van Binnenwerk-collega's deed mee aan de challenge. Zij eindigden voor de tweede keer in de top drie.

Wij vroegen teamleider Jaco Groen waarom het team weer meedeed aan de Footprint Challenge: “We vinden het belangrijk om bewust stil te staan bij onze impact op mens en milieu. We hebben de challenge als zeer leerzaam ervaren en hebben aan alle onderdelen actief meegedaan. Het heeft ons nog eens extra bewust gemaakt van de ernst van de huidige situatie, maar vooral ook laten zien dat iedereen, op zijn of haar eigen manier, kan bijdragen aan positieve verandering.”

Over de kracht van de handafdruk zei hij het volgende: “De handafdruk-acties vinden wij een hele mooie en positieve insteek. Ze laten zien dat het niet alleen gaat om minder negatieve impact, maar juist ook om wat je wél kunt doen. Door bewustere keuzes te maken, met elkaar in gesprek te gaan en actief mee te doen aan de acties hebben wij onze handafdruk vergroot. Het gaf ons nieuwe inzichten én motivatie om hier ook in de toekomst mee door te gaan.”

Samen doen als team vond hij misschien wel het mooiste: “De challenge samen met collega's doen, hebben wij als ontzettend waardevol ervaren. Het was fijn om hier als team over te praten, samen na te denken en te sparren. Dit zorgde voor mooie gesprekken, verbinding en nieuwe perspectieven. Het heeft ons als team dichter bij elkaar gebracht en laten zien hoeveel kracht er zit in samen doen. We zijn super trots op het behalen van de tweede plek. Daarmee laten we zien dat echt iedereen mee kan doen en impact kan maken, groot of klein.”

Naast deze initiatieven wordt binnen zowel de kerndepartementen als de dienstonderdelen via verschillende activiteiten gewerkt aan bewustwording rondom verduurzaming. Tijdens de Klimaatweek (november 2025) werden diverse activiteiten georganiseerd, waaronder een lezing, workshops over biodiversiteit en bijen, een rondleiding door het Haagse Bos en webinars over duurzame ICT en het verduurzamen van de eigen woning. Daarnaast organiseerde RVO een kledingruil voor medewerkers.

Kennis delen over verduurzaming

Via interne communicatiekanalen is regelmatig aandacht voor verduurzaming. Medewerkers kunnen daarnaast bij de kerndepartementen en RVO hun ideeën voor het verder verduurzamen van de organisatie delen.

Over
dit verslag

Dit is het zevende gezamenlijke duurzaamheidsverslag van de ministeries van Economische Zaken (EZ), Klimaat en Groene Groei (KGG) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). Het verslag heeft betrekking op kalenderjaar 2025 en geeft inzicht in de verduurzaming van de bedrijfsvoering van deze ministeries en hun uitvoeringsorganisaties.

Rapportageperiode en publicatie

Dit verslag heeft betrekking op de periode van 1 januari tot en met 31 december 2025 en is gepubliceerd in 2026. De informatie in dit duurzaamheidsverslag is gebaseerd op de meest recente gegevens die beschikbaar waren ten tijde van publicatie. In sommige gevallen kunnen cijfers in latere rapportages worden geactualiseerd wanneer aanvullende of verbeterde gegevens beschikbaar komen.

Organisatorische scope

De organisatorische reikwijdte van dit verslag omvat de kerndepartementen van de ministeries van EZ, KGG en LVVN en hun uitvoeringsorganisaties en agentschappen, waaronder ACM, CPB, DICTU, NEa, RDI, RVO en SodM. Ook de NVWA, die onder het ministerie van LVVN valt, maakt deel uit van deze reikwijdte. In het kader van de overgang naar Handboek 4.0 van de CO₂-Prestatieladder wordt RVO vanaf verslagjaar 2025 weer opgenomen in de gezamenlijke CO₂-footprint van EZ/KGG en LVVN.

EZ en KGG maakten in 2025 gebruik van een gezamenlijke werkorganisatie. Omdat afzonderlijke CO₂-footprintgegevens voor deze twee ministeries niet volledig beschikbaar zijn, wordt voor de rapportage een gezamenlijke CO₂-footprint voor EZ en KGG opgesteld. Het ministerie van KGG beschikt daarnaast niet over een eigen certificering voor de CO₂-Prestatieladder en is opgenomen in deze gezamenlijke footprint.

Als gevolg van een nieuw kabinet kunnen de namen of organisatorische indeling van ministeries op het moment van publicatie afwijken van de situatie in verslagjaar 2025.

In dit verslag wordt uitgegaan van de ministeries en benamingen zoals die in 2025 golden. Waar relevant kunnen ministeries of organisatieonderdelen bij publicatie onder een andere naam of in een andere organisatorische indeling vallen.

Inhoudsbepaling

De inhoud van dit verslag is bepaald op basis van de richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI) en een interne analyse van de belangrijkste duurzaamheidsthema's binnen de bedrijfsvoering van de ministeries. Daarbij is gekeken naar de impact van de organisaties en de mate waarin de ministeries invloed kunnen uitoefenen op verduurzaming.

Binnen dit verslag zijn interviews opgenomen als vorm van interne stakeholderdialoog. In deze gesprekken delen medewerkers, experts en betrokken collega's hun ervaringen en perspectieven op de verduurzaming van de bedrijfsvoering en de uitvoering van duurzaamheidsmaatregelen binnen de organisatie.

Rapportagestandaarden en methodiek

Dit verslag is opgesteld met gebruikmaking van de richtlijnen van het Global Reporting Initiative (GRI).

Voor de berekening van de CO₂-uitstoot is gebruikgemaakt van het Greenhouse Gas Protocol (GHG-protocol) en de systematiek van de CO₂-Prestatieladder. Daarbij wordt gerapporteerd over scope 1- en scope 2-emissies en een deel van de scope 3-emissies, waaronder zakelijke mobiliteit.

Ontwikkeling van de verslaglegging

De ministeries werken aan een groeimodel richting een steeds transparantere en beter navolgbare duurzaamheidsrapportage. In dat kader heeft de Auditdienst Rijk (ADR) in eerdere jaren het duurzaamheidsverslag beoordeeld om verbeterpunten te identificeren op het gebied van transparantie, navolgbaarheid en betrouwbaarheid.

In 2025 heeft de ADR een quickscan uitgevoerd op het duurzaamheidsverslag 2024. Uit deze quickscan blijkt dat zichtbare stappen zijn gezet in het opvolgen van eerdere aanbevelingen, onder meer op het gebied van verslagstructuur, trendanalyses en het inzichtelijk maken van dataverzameling. De ministeries blijven werken aan het verder verbeteren van de kwaliteit en navolgbaarheid van de rapportage.

Vooruitblik

Transparantie over duurzaamheidsprestaties wordt steeds belangrijker. Met de komst van Europese regelgeving zoals de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) groeit de aandacht voor consistente en vergelijkbare duurzaamheidsinformatie. Hoewel deze richtlijn niet direct verplicht is voor de Rijksoverheid, sluiten EZ, KGG en LVVN waar mogelijk aan bij de principes van dergelijke rapportages.

Met dit duurzaamheidsverslag geven de ministeries inzicht in hun aanpak, voortgang en resultaten en dragen zij bij aan een transparante en lerende overheid die werkt aan een duurzame en toekomstbestendige bedrijfsvoering.

Colofon

Redactie duurzaamheidsverslag

Sanne Boogers
Peter van Boven
Tino van Etten
Arjen Fokkema
Miran de Groot
Jolanda van der Ham
Majella Hinkenkemper
Casper Keizer
Anne Mollenvanger-Cardinaal
Marieke Polderman
Chris Steensma
Karin van der Spek
Job Verest
Richard Wassink

Wilt u reageren op dit verslag?

Neem dan contact op via duurzamebedrijfsvoering@minezk.nl.

Het duurzaamheidsverslag 2025 is een uitgave van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN).

Mei 2026

Afkortingenlijst

ACM	Autoriteit Consument en Markt
ADR	Auditdienst Rijk
B73	Bezuidenhoutseweg 73 (hoofdgebouw kerndepartementen)
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CSRD	Corporate Sustainability Reporting Directive
CPB	Centraal Planbureau
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
DGI	Diversiteit, gelijkwaardigheid en inclusie
ERDH	EnergieRijk Den Haag
EZ	Ministerie van Economische Zaken
FMH	FM Haaglanden
GHG	Greenhouse Gas Protocol
GRI	Global Reporting Initiative
GVO	Garantie van Oorsprong
IenW	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
KGG	Ministerie van Klimaat en Groene Groei
LVVN	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
MVOI	Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NEa	Nederlandse Emissieautoriteit
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit
RDI	Rijksinspectie Digitale Infrastructuur
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
SDG	Sustainable Development Goals
SodM	Staatstoezicht op de Mijnen
SROI	Social Return on Investment
SSO	Shared serviceorganisatie
WKO	Warmte-koudeopslag